

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Dokuzuncu İçtima

19 . III . 1337 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zabtı sabık hulâsası	139:140	6. — Amasya Mebusu Hamdi Beyin,	
2. — Âzayı Kiram muamelâtı	141	Amasya'daki Şefkati İslâmiye Yurduna	
1. — Hakkâri Mebusluğuna intihab-		muavenet edilmesine dair teklifi kanunisi	
edilmiş olan Ali Rıza Beyin intihap maz-		(2/252)	150
batasının reddine dair Birinci Şube maz-		4. — Tezkereler	140
batası	141:144,144	1. — Kürdüstan meselesi mevcut olma-	
3. — Teklifler	149	dığına, kürtleri ancak Büyük Millet Mec-	
1. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir		lisinin temsil edeceğine ve bu cihetin Lon-	
Kemali Beyin, Ankara'da bir hukuk ve		dra Konferansına bildirildiğine dair Van	
Kastamonu'da bir tıbbiye mektebi küşa-		Vilâyetinden alınan telgraf hakkında Da-	
dına dair teklifi kanunisi (2/248) (M.)	149	hiliye Vekâleti tezkeresi	140:141
2. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir		2. — Genç Mebusu Celâl Beyle refiki-	
Kemali Beyin, ilmî cereyanları lisanımıza		nın, Konya civarındaki arazii hâliyyeye	
nakil için her vekâlete iki bin lira tahsisi-		muhacirin iskânı hakkındaki temenni	
ne dair teklifi kanunisi (2/249)	149	takririne Dahiliye Vekâletinin cevabi tez-	
3. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir		keresi	144
Kemali Beyin, Hükümet ikrazatına		5. — Takrirler	144
dair teklifi kanunisi (2/250)	149	1. — Kengiri Mebusu Tevfik Efen-	
4. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir		diyle arkadaşının, Tıbbiye talebesinin	
Kemali Beyin, İmalâtı harbiyede çalışan		Meclise karşı hissiyatı sadakatkâranelerini	
ustalarla mütehassıs zâbitana cephe zam-		bildiren arızanın Mecliste okunmasına dair	
mı itasına dair teklifi kanunisi (2/251)	149	takriri	144:145
5. — Kastamonu Mebusu Abdülkadir		2. — İzmit Mebusu Hamdi Namık Be-	
Kemali Beyin, Kürreinühas Nahiyesinin		ğın, Meclis zabıt ceridelerinin tabı için	
Kazaya tahvili hakkında teklifi kanuni-		bilûmum matbaaların serbet bırakılmasına	
si (2/248)	149	dair takriri	146:147

	Sayfa
3. — İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, İstanbul'dan gelen şüpheli eşhasın bir garnizonda muhafaza ve Hükümetçe iâşe edilmelerine dair tavriri	147:149
4. — Adana Mebmusu Zamir Beyin, Meclis içtimai umumilerinin haftada üç gün olmasına dair tavriri	149
6. — Sualler	147
1. — Tokad Mebusu Rifat Beyin, Tokad mahkemesine dair Adliye Vekâletinden sual tavriri	147
2. — Ankara Mebusu Mustafa Efendinin, teslise tâbi kura ahalisinin âşar borçlarına dair Maliye Vekâletinden sual tavriri	149
3. — Bolu Mebusu Dr Fuat Beyin, ahaliden iane namiyle cebren hayvanat tophyan Haymana Kaymakamı hakkında Dahiliye Vekâletinden sual tavriri	149
7. — Muhtelif evrak	140
1. — Batum'un işgali dolayısıyla muhtelif mahallerden mevrut tebrik telgrafları	140

	Sayfa
2. — Erzurum'un istirdadının dördüncü senei devriyesi münasebetiyle belediye riyasetinden mevrut telgraf	147
8. — Mazbatalar	145
1. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm Müderris İsmail Hakkı ve Osman efendiler hakkındaki evrakın gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	145:146
9. — Müzakere edilen maddeler	151
1. — Çorum Mebusu Haşım Beyin, Mıntakalarından avdet eden İstiklâl mahkemeleri âzalarının neticei icraatları hakkında izahat vermelerine dair tavriri	151:163
10. — İkinci defa reye konan lâyiha ve teklif	140
1. — Yazıcı efrat ve küçük zâbitanın iâşesi hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye ve Müdafaai Milliye encümenleri mazbataları	140,163:164
2. — Camik Mebusu Nafiz Beyin, Asaf Bey ailesine maaş tahsisine dair teklifi kanunisi ve Muvazeteci Maliye Encümeni mazbatası (2/157)	140,164:165

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 2 sonra

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTIPLER : Ziya Hürşit B. (Lâzistan), Mahmut Esat B. (Muş).

REİS — Efendim, maalesef ekseriyetimizde şüpheli ettiğimiz için yoklama yapacağız. (Esami okundu). Esamisi okunup da salonda bulunan zevat esamisini birer birer söylesin işaret ede-

lim... Ekseriyetimiz hâsıl oldu. Binaenaleyh, müzakereyi açıyorum. Zabtı sabık hulâsası okunacak. (Zabtı sabık hulâsası Ziya Hürşit Bey tarafından okundu).

1. — ZABTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin tahtı ri-yasetlerinde saat ikide bilâhik zabtı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Geçen içtimada tâyini esami ile reye vaz'olunan Küçük Zâbitan ve Efradın İşleri hakkındaki Kanun ile Bozkır Kaymakamı Demir Asaf Beyin Ailesine Maaş Tahsisine dair Kanunun reylerinin tadadında nısap hâsıl olmadığı anlaşıldığından tekrar tâyini esami ile reye vaz'oları lâzımgeldiği tebliğ olundu. Ancak birinci celseyi celse hafiye takibetmesi sebebiyle âra istihsaline vakit kalmadı. Sinob mutasarrıfının hidematından dolayı mahallî meclisi umumisinden mevrut teşekkür telgrafı kıraat edildi. İkinci seneli içtimaiye münasebetiyle Meclisten mülhakata çekilen tebrik telgrafnamelerine cevaben vürut etmiş olan teşekkürnameler kıraat olundu. Besim Atalay Beyin, Kaledibi Jandarma Kumandanının tecziyesine dair takriri ile Muş Mebusunun, Muş posta muamelâtına dair sual takriri Dahiliye Vekâletine, Besim Atalay Beyin, Kütahya Kumandanı İsmail Hakkı Beyin istiklâl mahkemesine teslimi hakkındaki takriri mumailey istiklâl mahkemesine teslim edilmek üzere Müdafaa-i Milliye Vekâletine, Bitlis Mebusu Ziya Beyin Nısapı Müzakere Kanununun tadiline dair takriri Lâyiha Encümenine, Van Mebusu Haydar Bey hakkındaki şikâyet evrakı bakur'a Birinci Şubeye, Şifendifer Ücuratının Altı Misline İblâğı hakkındaki Kanunun tesrii müzakeresine dair Heyeti Vekileden mevrut tezkere Nafia Encümenine,

Fransızların Adana'daki harekâtını protesto zımında mevrut telgraflarla Kürdistan meselesi olmadığına dair vilâyatı Şarkiyeden mevrut telgraflar Hariciye Vekâletine, Yerli kumaştan elbise iksası hakkındaki lâyiha kanuniye İktisat Encümenine, Temettü Vergisi hakkındaki lâyiha Kanuniye Kavanin ve Muvazene-i Maliye encümenlerine, Yozgad Mebusu Rıza Beyin, Akdağ Jandarma Kumandanı hakkındaki sual takriri Dahiliye Vekâletine, Lâzistan Mebusu Abidin Beyin, Tunay Köyündeki sünnetçi hakkındaki takriri Sıhhiye Vekâletine, Kırşehir Mebusu Yayha Galip Beyin, Hâkimi münferit teşkilâtı hakkındaki sual takriri Adliye Vekâletine, Ankara Mebusu Hacı Mustafa Efendinin teslise tâbi Kura ahali hakkındaki takriri Kavanini Maliye Encümenine havale olundu. Van Mebusu Hasan Beyin Van'ın imarı için sekiz bin lira sarfına dair takririyle, Abdülkadir Kemali Beyin, İmalâtı Harbiye fabrikaları müstahdemine cephe zammı itası hakkındaki takriri, teklifi kanuni şeklinde tedvin edilmek üzere ahabma iade olundu. Kars Müftüsünden mevrut tesekkür telgrafı okunarak münasip bir cevap yazılması tensip edildi. Meclis Matbaası hakkındaki Divanı Riyaset kararı dahi kıraat olunarak ikinci celsenin hafi olacağı bittebliğ teneffüs için celse tatil olundu.

(İkinci ve Üçüncü celseler hafidir)

Reisivevvel Vekili Kâtip Kâtip
Hasan Fehmi Ziya Hürşit Feyyaz Âli

REİS — Zabtı sabık hakkında mütalâa var mı?

NECİP B. (Mardin) — Reis Bey, umum Kürdüstan namına olacaktır. O suretle tashih edilsin.

REİS — Peki efendim, Tashih veçhile zabtı sabık hulâsasını kabul buyuranlar lûtfen el kaldırsın. Tashih veçhile zabtı sabık kabul olundu. Evrakı varideye geçiyoruz.

10. — İKİNCİ DEFA REYE KONAN LÂYİHA VE TEKLİF

1. — *Yazıcı Efrat ve Küçük Zâbitanın İşesi hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye ve Müdafaa-i Millîye encümenleri mazbataları*

2. — *Canik Mebusu Nafiz Beyin, Asaf Bey Ailesine Maaş Tahsisine dair teklifi kanunisi ve Müvazene-i Maliye Encüeni mazbatası (2/157)*

REİS — Geçenki içtimada müzakeresi icra edilip de reye vaz'edildikten sonra istihsal edilen âra neticesinde nisabı müzakere olmadığı taayyün eden iki mesele vardır. Birisi Küçük Zâbitanın Maaş ve İşesine mütedair lâyiha-i kanuniye, diğeri de Bozkır Kaymakamı Demir Asaf Bey hakkındaki lâyiha-i kanuniyedir. Muameleyi ikmal için şimdi yoklama icra ettik. Tekrar reye koymak mecburiyetindeyiz.

Reyi aleni yapmak lâzımgeliyor. Binaenaleyh tekrar esami üzerine reyi aleni almak lüzumunu hissediyorum. Çünkü mevcut olan zevat müstenkif olarak pusla atmadıklarından dolayı muamele tamamlanamıyor. Kur'a neticesinde Elâziz dairei intihâbiyesinden başlayacağız.

ZAMİR B. — Puslada zaten herkesin ismi yazılıdır, dairei intihâbiyesi de vardır.

REİS — Efendim, tâyini esami ile istihsali

âra arzu ediliyor. Fakat, rüfekadan istirham ederim ki, müstenkif olan zevat dahi reye müstenkif işareti vaz'etmek suretiyle muameleyi ikmal etsinler ki şimdi yoklama yaptık, ikinci bir yoklamaya daha ihtiyaç ve lüzum kalmasın. (Hangisi sesleri). Küçük Zâbitan ve Efradın İşeleri hakkındaki Kanunu reyinize arz ediyorum. Onun üzerine reynizi istimal buyurunuz. Reyni istimal etmiyen rüfeka varsa reylerini versinler ki, tekrar etmiyelim ve âra tasnif edilmeye kadar Bozkır Kaymakamı şehit Demir Asaf Beyin Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş İtası hakkındaki lâyiha-i kanuniyeyi reyi âlinize vaz'ediyorum Lûtfen reylerinizi istimal buyurunuz.

Küçük Zâbitan ve Efradın İşesi hakkındaki lâyiha-i kanuniye ârâsının neticei tasnifinde reye iştirak eden 164 tür, muamele tamamdır. İki müstenkif, bir redde karşı 161 rey ile kanun kabul edilmiştir.

Şehit Demir Âsaf Beyin Ailesine Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisine dair lâyiha-i kanuniye ârâsının neticei tasnifinde reye iştirak eden 163 ve muamele tamamdır. 4 müstenkif ve 36 redde karşı 123 rey ile kanun kabul edilmiştir.

7. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Batum'un işgali dolayısıyla muhtelif mahallerden mevruat tebrik telgrafları*

REİS — Batum'un işgali münasebetiyle mahalli muhtelifeden mevruat tebrik telgrafları vardır.

Vârit olan mahalleri okuyoruz:

Niğde Belediye Riyasetinden, Yozgad Bele-

diye Riyasetinden, Kayseri Mutasarrıflığından ve Müdafaa-i Hukuk Riyasetinden; Mudurnu Müdafaa-i Hukuk Riyasetinden, Sungurlu Müftülüğünden, Kalecik Belediye Riyasetinden, Çorum Mutasarrıflığından.

REİS — Tensip buyurursanız Divanı Riyaset Meclisi Âliniz namına cevap yazsın.

4. — TEZKERELER

1. — *Kürdistan meselesi mevcut olmadığına, kürtleri ancak Büyük Millet Meclisinin temsil edeceğine ve bu cihetin Londra Konferansına bil-*

dirildiğine dair Van Vilâyetinden alınan telgraf hakkında Dahiliye Vekâleti tezkeresi

REİS — Kürdistan meselesi olmadığına Van

Vilâyetinden Heyeti Murahhasa ile Düveli Muazzama murahhaslarına yazıldığına dair Dahiliye Vekâleti tezkeresi vardır. Okunmasını arzu buyuyor musunuz? (Okunsun sadaları).

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Umumi 16437

Hususi 510

Kürdistan meselesinin Konferansta mevzuu bahis edilmesi münasebetiyle Van kürt rüesası tarafından intihabettikleri vekillerinin Büyük

Millet Meclisinde kendi namlarına idareî Hükümet ettiğiinden ve konferanstaki kürtleri ancak Büyük Millet Meclisinin Heyeti Murahhasası temsil eylediğinden bahsile Hariciye Vekâletine, Heyeti Murahhasaya ve Londradaki Düveli Muazzama murahhaslarına telgraflar yazılmış olduğu Van Vilâyetinden bildirilmekle arzı malûmat olunur efendim.

14 Mart 1337

Dailiye Vekili Namına

Ahmet Muhtar

2. — ÂZAYİ KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Hakkâri Mebusluğuna intihabedilmiş olan Ali Rıza Beyin intihap mazbatasının reddine dair Birinci Şube mazbatası*

REİS — Hakkâri Mebusluğuna intihabedilmiş olan Ali Rıza Beyin Şubeden mevzut mazbatası intihabiyesine dair Şube mazbatası okunacak.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine
Hakkâri Livasından Büyük Millet Meclisi âzalığına intihap olunup 30 Eylül 1336 tarihli mazbatasıyla 12 Şubat 1337 de Meclisi Âliye müracaat ve evrakı şubeye havale olunan Hakkâri Muhasebecisi Ali Rıza Beyin mazbata ve ve istidası tetkik olundu. Neticeî müzakeratta mezkûr mazbata tarihi Nisabı Müzakere Kanunu tarihinden muahhar bulunması ve evvelce de yine şubemizde tetkik edilen aynı tarihli mazbataları hâmil diğer Hakkâri ve Van mebuslarının kabul olunmaması ve Heyeti Umumiyenin kararına da bu suretle iktiran etmesi dolayısıyla müstedhî mumâileyh Ali Rıza Beyin de mazbatası intihabiyesinin kaul olunmamasına müttefikan karar verildi

22 Şubat 1337

Birinci Şube Reisi

Yozgad

İsmail Fâzıl

Kâtip

Ankara

Şemsettin

(Muvafık sesleri). Mazbatanın ihtiva ettiği noktai nazarın hilâfına 80 ilâ 90 imzalı bir takrir var. (Takrir okunsun sesleri).

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Reis Bey, bu müzakere Nisabı Müzakere Kanuniyle birlikte olsun ve o zaman okunsun. (Gürültüler).

REİS — Efendim, bu takririn bugün tehirini mi teklif ediyorsunuz?

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Beraber müzakeresini teklif ediyorum. Takrir okunmasını efendim.

RAGIP B (Kütahya) — Reis Bey, Usulü müzakere hakkında bir şey arzedeceğim. Malûmu âlileri bu zevat hakkında Meclisi Âli ekseriyetle kararını itihaz etti Binaenaleyh bir mesele yoktur... Mesele Nisabı müzakere meselesidir. Alınmamak icabeder.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Mesele müsavât ve Nisabı Müzakere Kanunu meselesidir. Ortada bir müsavatsızlık vardır. Bâza devairi intihabiyeden âza kabul ediyorsunuz. Halbuki Nisabı müzakere Kanununun beşinci maddesinde beş âza olarak kabul ediliyor. İstanbul mebusları hariç olarak her daireî intihabiyeden beş kabul ediyoruz. Neden Van'dan, Hakkâri'den bir âza gelsin de başka daireden beş âza gelsin. Bu meselede her halde müsavatsızlık vardır. Efendim, bu mesele nisabı müzakere meselesidir. Binaenaleyh, Nisabı Müzakere Kanununun müsavatan halli için tadiline kadar tehirini teklif ediyorum. Bu suretle mesele bitmiş olur. Bunlar serhatten ve altmış günlük bir mesafeden geliyorlar. Şimdi bunları aynı suretle geri göndermek olur mu efendim? Bakalım esbabı teehhür, kendi kusurları mıdır, yoksa başka bir sebebe mi müstenittir, yoksa esbabı meşruaya mı müstenittir? Esbabı nedir? Belki bir sebebi meşruu vardır. Bunu reddetmek doğru değildir.

MUSTAFA B. (Tokad) — Şube tetkik etti.

YUSUF ZİYA B. (Devamlı) — Bendeniz her halde meselenin tetkikini ve devairi intihabiyeye hakkındaki mevcut olan müsavâtın muha-

fazasını rica ediyorum. Bir dairei intihabiyeden dört âza diğerinden beş âza ve nıسابı müzakereyi beş âza diyerek tâyin ederken bir dairei intihabiyeden bir âza kabul etmek doğru değildir. Meseleyi her halde tetkik etmek lâzımdır.

REİS — Efendim, söylenen sözler işitilmediğinden Âzayı Kiram anlıyamıyor. Rica ederim kararı âlinizle mesele hallolunur dinliyelelim.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim, bu mesele Meclisi Âlinizde evvelce uzun uzadıya münakaşa edilmiş fakat nedense Meclisi Ali bunların mebusluklarını kabul etmemiş, ancak burada halli lâzımgelen bir esas var idi ki, zannedirim, bidayeti müzakerede bu cihet hakkında söz söylenmemiş ve bundan dolayı başka türlü izalesine bir sebep mevcut olmadığı halde şimdi Meclisi Âlinizin göstermiş olduğu kararda ısrar edilmek mecburiyeti üzerine bunların müktesep hakkının nez'i cihetine gidileceği kanaati hissedilmektedir. Bir defa Nıسابı Müzakere Kanununun tarihi kabul ve neşrinden sonra eğer bunlar intihabedilirse, şüphesiz o kanun mucibince bunlar kabul edilemez, fakat bunlar yine bu kanundan haberdar olmadıkları halde intihap edilmişler ise kabul zaruridir. (Hayır sadaları). Müsaade buyurun efendim. O vakit denilmişti ki: Nıسابı Müzakere Kanununun bu maddeleri Meclise aittir. Rica ederim, bu Meclisi Millî temsil edildiğine nazaran vaz'edilen kanundan ve herhangi bir maddesinden haberdar olmaşı lâzımgelen yalnız Meclisi Âli midir? Yoksa Millet de haberdar olacak mıdır? Elbette onların da haberdar olması lâzımdır. Tebligat icra edilmediğinden bihaber bulunduğu bu kanundan milletin bu hakkını ne suretle nezediyorsunuz? (Gürültüler). Müsaade ediniz efendim, asıl mühim mesele; bu efendilerin Nıسابı müzakere Kanunu neşredilmezden evvel intihaplarına mübâseret edilmiş, her medense mazbatalarının tarihi, Nıسابı Müzakere Kanununun kabul ve neşrinden sonraya kalmış. Şimdi mazbatanın tarihi muahhar olmak itibarıyla Nıسابı Müzakere kanunu henüz kabul ve neşredilmezden evvel mübâseret edilmiş olan bu intihap dolayısıyla, kendilerine milletin vermiş olduğu şu hakkı, şu sıfatı mebusiyeti arkadaşların kabul etmemesi doğru değildir zannedirim. Ne kanuna muvafıktır, ne de

adalete muvafıktır, ne de mantıka muvafık olabilir.

ZAMİR B. (Adana) — Reis Bey mazbatanın tarihini söyleyiniz.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Mazbatanın tarihine bakmayız. İntihap bugün olur, intihap on gün sonra olur. Mazbatanın tarihi, intihabın tarihi mübâseretine göre olmalıdır. Sonra müsaade buyurunuz, eğer zabıt cerideleri tetkik edilecek olursa Nıسابı Müzakere Kanunu mucibince muayyen bir zamandan sonra gelmiyen mebuslardan ... (Gürültüler). Gelmiyen arkadaşlardan, meselâ takrirle kabul edilen arkadaşlar da vardır. Binaenaleyh, bu arkadaşların mağdur edilmemesini Heyeti Celilenizden rica ederim..

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim, lûtfen esbabı reddi bildirin, birkaç söz söylensin de bilelim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Efendim, her livadan beş zatın intihabı hakkında Hakkâri'ye tebligat icra edilmiş, orada birinci intihap 13 Ağustos tarihinde icra edilmiştir. 13 Ağustosta icra kılman intihapta ihrazı ekseriyet edenler gelmemiş. İstifa etmişler. Sonra Hükümet demiş ki, ihrazı ekseriyet edenler istifa etti, ekalliyette kalanlardan Ali Rıza Efendi gönderildi.

Sonra burası emir veriyor, diyor ki: Ekalliyette kalan için yeniden intihap ediniz. İkinci intihap 24 Ağustosta icra edilmiştir. 28 Ağustosta Hakkâri'de intihap hitam bulmuş, yalnız mazbatanın tanzimi Hakkâri'ye mülhak olan kazalardan gelecek intihap mazbatalarına talik edilerek tehir edilmiştir. Sonra kazalarda 4 Eylülde intihap icra edilmiş, Binaenaleyh kazalardan gelen mezabıt tevhit edilerek bu zata 30 Eylülde bir mazbata verilmiş. Biz ise 5 Eylülde Nıسابı Müzakere Kanununu Kabul etmiştik. Eğer Nıسابı Müzakere Kanununun kabültinden sonra âza gelmiyecekse; Makamı Riyaset 3 Teşrinievvelde mebuslukla memuriyetten hangisini tercih edersen diyerek teklif yapmışlar. Bu zat mebusluğu tercih etmiş, Hakkâri'den buraya gelmiş ve aylarca yol zahmeti çekmiş ve memuriyeti terk etmiş, Eğer âzanın gelmemesi lâzımgelseydi Hükümetin mebuslukla memuriyetin hangisini tercih ederseniz diye teklif yapması lâmızgelirdi. (O tamimdir sesleri). Binaenaleyh,

hakki zayi oluyor, kabulü lâzımdır. İşte Mer-sin Mebusu Yusuf Bey ve arkadaşı Tefvik Bey misaldir..

ZAMİR B. (Adana) — Efendi, o Temmuz-da intihabedildi.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Arkadaşlar; bu Meclisi Âli şahsiyattan bâhis bir Meclisi Âli değildir. Bu Meclis kendi azametini, kendi varlığını, kendi kanununu muhafaza etmek mecburiyetindedir. Hattâ bu Meclisi Âlinin ağzından çıkan bir kelime, bir şahsın hukukunu ihlâl etse bile; bu heyeti muhteremenin ağzından çıkan her söz, her karar kanundur. Bunu tağyir etmek katiyen doğru değildir. Bu suretle bu zatların iki üç arkadaşı kabul edilmemiş Şubece tahkikat yapılmış. Bu Muhterem Meclis bunların mebusluklarını reddetmiş iken tutup bu zatın âzâhğını kabul etmek doğru değildir. Diğer ikisini de buraya getirmek lâzımdır. Bu caiz değildir. (Doğru sesleri). (Alkışlar). (Reye sesleri)

REİS — Bir çok takrirler vardır. Takrirler okunduktan sonra mazbatayı reyî âlinize arz edeceğim.

ŞEMSETTİN Ef. (Ankara) — Efendim, Şube namına izahat vereceğim. Yalnız gelen evrakları okuyarak Meclisi Muttali etmek... (Şube namına sesleri), (Gürültüler).

REİS — Şemsi Efendi! kâğıt okunsun, ondan sonra izahat verirsiniz.

Riyaseti Celileye

Harbi Umuminin iptidasında memleketimizi istilâya tasaddi eden Rus ordularına Van ahalisi vücutlarını siper ederek kuvayı muntazamanın vüsulüne kadar harb ettiler, son derece perişan oldular. Nüfusça ve malca verdikleri ziyat hiçbir vilâyetin ziyatiyle kabili kıyas olmayacak derecede çoktur. Van'ın istirdadına ben de iştirak ettim. Vilâyatı mütecavireye dağılmış olan bakıyei ahali akibi istirdatta İstanbul'dan muavenet görmedikleri için yollarda ot yiyerek avdet ettiler. Köylerini Hükkümetten hiçbir muavenet görmedikleri halde şayanı hayret bir süratle ihya ve imar, arazilerini zeretttiler. Son derece fakir düştükleri ve medit bir istirahatate muhtaç oldukları halde Kuvayı Milliye teşekkülü başlayınca arzı hizmet ettiler. Âzami fedakârlıklarda bulun-

dular. Fakru halleriyle beraber İngilizlerin Van'a nüfuz için teklif ettikleri milyonları istihkarla reddetmekle iktifa etmiyerek İngilizleri defatla mâğlûp ve perişan ettiler. Bugün İngilizler artık bu mıntakaya nüfuz etmekten kat'ı ümit etmişlerdir. Hemen her yerde kanaati siyasiye ve hissiyatı milliyete tesirâtı tahtında kudreti içtimaiyemizi işgal eden vekayı zuhur ettiği halde vilâyatı Şarkiyenin kilidi olan Van Vilâyeti her fırsatta fiilen ve kavlen teyidi sadakat etti. Bu derece ulüvvü cenap ve necabet gösteren bir vilâyet halkının gönderdikleri mebusları bilhassa şu sırada her ne vesile ile olursa olsun reddetmenin ne kadar inkisarı emele meydan vereceğinin takdirini âşınayı hakayik olan Millet Meclisinin nazarı dikkatine arz ile kabullerini teklif ederiz.

19 III . 1337

Van	Diyarbakir	Ergani	Ergani
Haydar	Mustafa Âkif	Sırrı	Hakkı

ŞEMSETTİN Ef. (Ankara) — Efendim, Mazbatayı Şubece tetkik ettik, intihabat Nısabı Müzakere Kanununun kabulünden 31 gün sonradır. Aynı şeraiti intihabiyeyi ve aynı mazbatayı hâmil olan bir zatı Meclisi Âliniz Nısabı Müzakere Kanununun kabulünden sonra olduğu için reddetmiştir. Bundan evvelki zatı Hakkâri Mebusluğuna kabul etmediniz. Bu zat da bu şeraiti haiz olduğundan dolayı reddedilmiştir. Binaenaleyh, birinin reddi, diğerinin kabulü gibi müsavatsızlık doğru değildir, bunun da reddi lâzımdır. Çünkü 31 gün geçmiştir. Asıl adedi nüfus üzerinden yapılacak mebus adedi burada vârittir. Esasen burada Hakkâri Mebusu vardır. Bunun reddi lâzımdır.

REİS — Efendim, Söz alan pek çok zevat var, Müzakerenin kifayeti hakkında takrirler var. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

REİS — Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin bir takriri vardır.

Riyaseti Celileye

Nısabı Müzakere Kanununun tadiline dair takdim ettiğim teklif ile beraber meselenin müzakeresini teklif eylerim.

19 Mart 1337

Bitlis
Yusuf Ziya

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Mesele tavazzuh etmiştir.
Reye vaz'ını teklif eylerim.

17 Mart 1337

Kırşehir Mebusu

Yahya Galip

Riyaseti Celileye

1. — Mesele tavazzuh etti, Müzakere kâfidir.
2. — Şubenin tetkikatı pek doğrudur.
3. — Kabul ettiğimiz kanun mucibince şube mazbatasının kabulünü teklif ederim.

Karesi

H. Basri

REİS — Mevzuu müzakere zaten şube mazbatasıdır. Şube mazbatası Ali Rıza Beyin intihabının reddine mütealliktir. Bitlis Mebusu Yusuf Beyin takrirî müzakerenin tehirine aittir. Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmedi. Şimdi şube mazbatasını reyî âlinize arz ediyorum. Şubenin mazbatası ki reddi mutazammındır, kabul edenler lütfen el kaldırsın. (Kabul sesleri). Ekseriyetle kabul edildi efendim.

2. — *Genç Mebusu Celâl Beyle refikının, Konya civarındaki arazi hâliye muhacirin iskânı hakkındaki temenni takririne Dahiliye Vekâletinin cevabi tezkeresi*

REİS — Konya'da iskân edilecek muhacirin sureti iskânına dair Genç Mebusu Haydar Beyle refikının takririne Dahiliye Vekâletinden mevрут tezkerei cevabiye okunacak.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Umumi 15898

Hususi 640/169

25 . II . 1337 tarih ve 1327 - 2516 adedli tez-

kerei celilei Riyasetpenahileri arizai cevabiyesidir.

Konya'nın Kadınhan Kazasındaki arazi hâliye yerleşmek istiyen Bozhan muhacirinin sureti iskânlarına dair Genç Mebusu Haydar Beyle refikî tarafından verilen takririn sureti musaddakası leffen irsal kılındığı emir ve işar buyurulmuş ve mezkûr takrir bilmütalâa keyfiyet anlaşılmıştır. Mebhusünan arazi hakkında bu muhacirler namına Hüseyin Hanzade Yakup ve refikî Saduroğlu Dürbaz tarafından Muhacirin Müdiriyyeti Umumiyesine mûta istida üzerine talepleri ve hile ziraat mevsimi geçmezden evvel mezkûr araziye yerleştirilmeleri lüzumunun mukaddema Konya Muhacirin Müdiriyyetine ba tahrirat emir ve tebliğ kılınmış olduğunu Muhacirin Müdiriyyeti Umumiyesi ifadesine atfen arz eylerim efendim.

6 Mart 1337

Dahiliye Vekili Namına

Sihhiye Vekili

Dr. Adnan

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Reis Beyefendi, müsaade eder misiniz? Şubenin mazbatası reddedildi. Ali Rıza Efendi muhasebeci iken memuriyetini terkedip geldiğinden dolayı bunun mağduriyeti giderilmek üzere Maliye Vekâletine havale edilerek mağduriyetinin telâfi edilmesini rica ederim. (Muvafık sadaları).

REİS — Süleyman Sırrı Bey arkadaşımız; mebusluğu kabul edilmeyen zat muhasebeci imiş, memuriyetini terkederek buraya gelmiş, Maliye Nezaretinin nazarı dikkatini celbetmek lâzımdır diyor. Alelusul bir muameledir. Malûmat kabîlinden yazalım.

5. — TAKRİRLER

1. — *Kengürü Mebusu Tevfik Efendi ile arkadaşının Tıbbiye talebesinin Meclise karşı hissiyatı sadakatkâranelerini bildiren arizanın Mecliste okunmasına dair takrirî.*

REİS — Tıbbiyelilerin Büyük Millet Meclisine arizaları var. (Kimin sesleri). Efendim tıbbiyeliler namına uzun bir arizadır. Diğer iki arkadaşımız Mecliste okunmasını bir takrire tek-

lif ediyorlar.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Tıbbiyeliler namına Makamı Samilerine beyrayı takdim tarafı âcizanemize mürsil hissiyatı sadakatkâraneyi mütazammın ariza leffen takdimi huzuru samileri kılınmıştır. Mezkûr arizanın lütfen Mecliste kıraati ve bir suretinin de ceride ile neşri suretiyle şübbanı vatanın tesriri

kulûbuna müsaadei Devletlerinin bidirig bu-
yurulması maalihitiram niyaz ve istirham olu-
nur.

2 Mart 1337

Kengırı
Tevfik

İsparta
Mehmet Tahir

REİS — Efendim, İstanbuldan Tıbbiye efendileri tarafından gönderilmiş bir arizadır, okunmasını arzu ediyor musunuz? (Okunsun sesleri).

RASİH Ef. (Antalya) — Fakat orada bir zarar görmesinler. Yalnız zabta geçsin.

REİS — Okunmasını arzu edenler lütfen el kaldırsın. Arzu ediyorlar efendim.

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Bu okunduktan sonra İstanbul'da bulunan bütün tıbbiyeliler tevkiif olunacak.

REİS — Okunmasını tensip buyuranlar lütfen el kaldırsın. Kabul olunmadı efendim.

8. — MAZBATALAR

1. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm Müderris İsmail Hakkı ve Osman efendiler hakkındaki evrakın gönderildiğine dair Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Hiyaneti vataniye ile mahkûm İznik müderrisi ile rüfekası hakkında Adliye Encümeninin mazbatası var.

Adliye Encümeni mazbatası

Hiyaneti vataniyeden maznun İznik Müderrisi İsmail Hakkı ve Gürcü Osman efendilerin beşer sene müddetle küreğe konulmalarına gıyaben, Çakır İsmail Efendi ve Bakkal Molla Mustafa ve Koca Arif ve Boşnak Mustafa ve Sarı Ahmet ve Bosnalının damadı İsmail Çavuş ve eşkiya İbrahim ve Hisardere Kariyesi İmamı Molla İsmail ve Mülâzimin Ahmed'in dahi üçer sene müddetle küreğe konulmalarına vicahen hüküm verildiğine mütedair bulunan İznik Bîdayet Mahkemesinin 16 Teşrinievvel 1336 tarihli ve 28 numaralı ilâmı ile evrakı müteferrihası encümenimizce tetkik ve mütalâa ve icabı müzakere olundu.

Müderris İsmail Hakkı ve Gürcü Osman efendiler haklarında hüküm gıyabi olmakla bu bapta birşey denmeye mahal kalmayıp şüreti cereyani tahkikat ve muhakemeye nazaran delâili mevcude Çakır İsmail Efendi ve rüfekasının mahkûmiyetleri emrinde gayrikâfi olmasına ve bu itibarla hükmü vâkıf tasdikı mümkün görülmemesine binaen merkumuna ait fıkrai hükmiyenin ref'i ve sebebi âhara mebni mevkuf olmadıkları takdirde Çakır İsmail Efendi, Molla Mustafa, Koca Arif, Boşnak Mustafa, Sarı Ahmet, İsmail Çavuş, İbrahim Molla, İsmail Efendi, Mülâzimin Ahmed'in hemen tahliyeleri

için mahalline telgrafla işarı keyfiyet olunması ittifakla tensip olunarak tasdikı Heyeti Umumiyyeye teklif olunur.

Reis	Mazbata Muhabirleri	Kâtip
Erzurum	Sinob	Kengırı
Celâlettin Arif	Mehmet Şevket	Neşet Nâzım
Âza	Âza	Âza
Antalya	İçel	Sinob
Halil İbrahim	Ali Haydar	Hakkı Hami
	Âza	
	Kastamonu	
	Abdülkadir Kemali	

REİS — Adliye Encümeni mazbatası aleyhinde söyleyecek zevat isimlerini yazdırın.

RASİH Ef. (Antalya) — Efendim, mahkemedin sâdır olmuş bir hüküm var,, şunu da nazarı itibara alalım ki, daha dâvayı halletmedik. Bu kabil harekâtta bulunan maalesef pek goktur. Bunlar Meclisi Âlinizce affa mazhar olurlarsa hiçbir vakit ne casusluğun ve ne de hiyaneti vataniyenin onünü almanın imkânı yoktur. Binaenaleyh hükmü ref'e kıyam etmeyiniz, doğru olamaz zanmederim.

ALİ RIZA Ef. (Batum) — Efendim, meseleden tamamen haberdar değilim. Yalnız içlerinde tanıdığım bir zat vardır. Tepeden tırnağa kadar İslâmiyetin, memleketimizin saadetine çalışan bir zattır. Sonra mahkeme tetkikat yapıyor, şühudu istima ediyor, şunu yapıyor, bunu yapıyor. Bu hususta birçok zevatın malûmatlarını dinledim. Benim bildiğim yalnız bir zattır. Onun hakkında söylüyorum, diğerlerini tanımıyorum. İsmail Efendi denilen zatı... Yunanlılar geliyorlar, götürüyorlar, envayı mezalim ika ediyorlar. O yetmemiş gibi bizim mahkemede

tevzii adalet eden zat bunu tekrar cezalandırıyor. Bir kere celbedilsin. Muvacehede hüküm vicahi verilsin, eğer bir şey sabit olursa hiç bir kimsenin bir diyeceği yoktur. Binaenaleyh, bunun bu suretle olmasını arzu ediyorum. Adliye Encümeni isabet etmiştir, mazbatanın kabulünü istinham eylerim.

SEVKET B. (Sinob) — Efendim, mesele hiyaneti vataniye cürmü olduğu için olbaptaki Kanun mucibince Meclisin tasdikına iktiran etmesi lâzımgeliyor. Tetkikatı lâzime encümence icra edildi. Bunlar esasen on bir kişidir. On biri de İzniklidir. İkisi; müderris İsmail Efendi ve Gürcü Osman Efendi ki, bunlar hakkında hüküm gıyaben verildiği için yine Hiyaneti Vataniye Kanunu ahkâmına tevfiikan biz bu bapta tetkikat icrasına salâhiyettar değiliz. Tabii muhakemeleri tekrar rüyet olunur. ve evrakı Meclise gelirse ve Meclis de tasdik ederse hüküm infaz olunacak.

Diğer dokuzu hakkında hüküm vicahidir. Encümen tetkikatını bunlar hakkında icra etmiştir. Bunlar hakkında isnadolunan madde; İznik Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, fakat yalnız İznik işgal olunuyor. İznik'a mülhak olan köyler bittabi işgal olunamıyor. O zaman Yunan kumandanı bir beyanname neşretmiş. Bu beyanname diyor ki: Ahali bize karşı silâh istimal etmez, müdafaatta bulunmazsa ve silâhlarını teslim ederse biz kendilerine birşey yapmayacağız. Bir de geceleri dışarı çıkmasınlar. Beyanname muhteviyatı bundan ibarettir. Bu beyanname Mehmet Efendiye ve İsmail Efendiye tevdi olunmuş ve o vasıta ile bâzı köylere dağıtılmıştır. Bittabi bu mazmunlar meyanında İsmail Efendiden alıp köye götürün, okuyan imam ve dinliyen bâzı kişiler var ki, onlar da bu dokuz kişidir. Biz bu evrakı tamamiyle tetkik ettik. Mahkemenin en ziyade nazarı dikkate aldığı bir mesele varsa, İznik işgal edildiği halde köylere böyle beyannameyi dağıtmaları ve bir de Gürcü Osman Efendinin teşvikiyle ellerinde beyaz bayrak olduğu halde İznik'e doğru yürümeleleri, fakat yolda bunun fena birşey olduğunu idrak ederek tekrar dönmeleri. Mahkeme bunları nazarı dikkate alıyor, İznik işgal olunmadan evvel Yunanlılara iltica etmeleri doğru değildir. Bu suretle bunları hiyaneti vataniye addediyor ve üç seneye mahkûm ediyor. Mahkemece icra

kılınan tetkikata nazaran hâsıl olan delâil; bunların ne hinayeti vataniye ve ne de casusluğu irtikâp ettiklerine, maksatlarının buna mütedair bulduklarına dair kanaati vicdaniye hâsıl olmamıştır. Binaenaleyh, hükmün encümence doğrudan doğruya ref'i tensip edilmiştir. Artık verilecek karar Heyeti Aliyenin tasvibiyle kabul olunacaktır.

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim, rey konaçaksa söylemiyeyim.

REİS — Efendim, müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakerer kâfi görüldü. Adliye Encümeninin mazbatasını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Adliye Encümeni mazbatasını kabul edildi.

BİR MEBUS B. — Adam zâyi edecek zamanda değiliz.

2. — *İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, Meclis zabıt ceridelerinin tabı için bilûnum matbaaların serbest bırakılmasına dair takriri*

REİS — İzmit Mebusu Hamdi Beyin, Zabıt cerideleri hakkında bir takriri vardır. Tensip buyurursanız bunu evvelâ Divanı Riyasete havale edelim. Ondan sonra müzakere edelim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey, Divanı Riyasette böyle takrirler pek çoktur, ne oluyor?

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Efendim, Meclisi Âlinizin ittihaz ettiği mukarrerata, yaptığı kanunlara millet katiyen muttali olamıyor. Mâlûmu âlileri zabıt ceridelerini bizim matbaamız çıkaramıyor ve zaten çıkardığı nüshalar da gayet azdır. O da yalnız bize inhisar ediyor. Binaenaleyh, dışardan birçok zevat iştiyakla bunu görmek arzu ediyor. Mâlûmu âlileri biz yaptığımız kanunları milletin pişigâhı tasvip ve istifadesine vaz'etmekliğimiz gayet iyi birşeydir. Hiç kimse okumuyor, hiç kimse anlamıyor. Millet de amlasın, Meclisi Âlinizin mesaisini takdir etsin. Bu noktai nazardan diyorum ki, biz de esasen kâğıt filkanı vardır. Matbaamız bunu teksire kâfi değildir. Bunu vilâyet matbaalarına veyahut başka hususi matbaalara müsaade ediniz, kendileri tabetsin. Kendileri bunun nüshalarını teksir etsinler ve satsınlar. (Muva-fık sesleri). Bunu Meclisi Âliniz tasvibederse Dahiliye Vekâletine göndeririz. Tebliğ eder;

tâmin eder. İstedikleri yerlerde bunu istimal eder.

REİS — İzmit Mebusu Hamdi Beyin takririni okuyunuz.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Meclisi Âli Millînin müzakerat ve mulkareratını ihtiva eden zabut cerideleri mündericâtından bütün halkın istifadesi temin edilmiş olmak üzere nüshalarının tabı ve teksiri için resmî ve hususi bilûmum matbaaların serbest bırakılması hususunun Dahiliye Vekâletine tebliğini teklif ederim.

16 Mart 1337

İzmit Mebusu
Hamdi

REİS — Efendim takrir okundu. Eğer müzakere edeceksek ruznamemize ithal edelim. Evvelâ reyinize vaz'edelim. (Divanı Riyasete Sesleri)

Divanı Riyasete tevdiini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Efendim, ellerinizi indiriniz. Ruznameye ithalini kabul buyuranlar el kaldırsın.

O halde Divana havale edildi.

2. — *Erzurum'un istirdadının dördüncü senei devriyesi münasebetiyle belediye riyasetinden mevрут telgraf*

REİS — Efendim, Erzurum'un istirdadının dördüncü senei devriyesi münasebetiyle Erzurum Belediye Riyasetinden mevрут telgraf vardır. Okuyunuz.

Ankara Millet Meclisi Riyasetine

Erzurum istirdadının dördüncü senei devriyesi olmak münasebetiyle bu uğurda fedayî can eden efradı milletın ruhlarının şadolması için (Gürçükapısı Namervanlı, Muratpaşa Camii şeniflerinde mevlûdü nebevi kıraat edilerek Büyük Millet Meclisimizin muvaffakiyetini kemakân eltafi ilâhiyeden niyaz eylediğimizi umum ahali namına arz ederiz.

Belediye Reisi
Nafiz

REİS — Bittabi Divan icabeden cevabı yazar.

6. — SUALLER

1. — *Tokad Mebusu Rifat Beyin Tokad Mahkemesine dair Adliye Vekâletinden sual takriri*

REİS — Tokad Mebusu Rifat Beyin Tokad Mahkemesine mütaallik bir takriri vardır. Su-
al mi, istizah mı?

RİFAT B. (Tokad) — Sual efendim.

REİS — Adliye Vekâletine tebliğ ediyoruz.

3. — *İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, İstanbul'dan gelen şüpheli eşhasın bir garnizonda muhafaza ve Hükümetçe işe edilmelerine dair takriri*

REİS — İzmit Mebusu Hamdi Beyin şüpheli eşhas için bir garnizon teşkili hakkında bir takriri vardır.

Riyaseti Celileye

İstanbul'dan gelen ve ahvali maziye ve şahsiyeleri itibariyle Heyeti Vekülece ve İstiklâl Mahkemesince idareten veya hükmen Derseadete iade edilen eşhasın bu tarzda iadeleri dair mahzur bulunduğundan bunların münasip bir ma-

halde tesis edilecek bir (garnizon) da muhafazaları ile Hükümetçe işleri hususunun Heyeti Vekileye tebliğini teklif ederim.

17 Mart 1337

İzmit Mebusu
Hamdi

(Aç doyurmaya vaktimiz yoktur sesleri).

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Efendim,, yanlış bir telâkkiye uğradı. Maksadımı izah edersem anlaşılır. Bendenize bu fikri ilham eden; geçen gün bizim İstiklâl Mahkemesinde buldum. Orada topçu kaymakamlığından müteakib bir zatın muhakemesine şahit oldum. Bu adam hangi tarihte bilmiyorum, İnebolu veya Sivas tarikiyle gelmiş, çok yerler dolandıktan sonra en nihayet Kırşehirinde tevkif etmişler. Buraya getirmişler ve bu adamı İngilizlere casusluk etmiş olmak zannıyla mahkemeye tevdi etmişler. Mahkeme neticede bunun casusluğuna delâlet edecek kanaatbahş emarat hâsıl olmadığından yalnız mahfuzan İstanbul'a iadesine karar vermiştir. Malûmu âliniz bir kısmı

böyle istiklâl mahkemesiyle hükmen; bir kısmı da Hükümet tarafından idareten, ahvali maziyesi nazarı dikkate alınarak, burada bekası caiz görülemiyerek iade edilir. Fakat bendeniz diyorum ki : böyle 3 - ilâ 5 ay Anadolu'nun muhtelif nıkatında gezdikten sonra, bilhassa bir zâbit veya bir memuru tekrar İstanbul'a iade etmek çok büyük mahzuru dâidir itikadındayım. Çünkü mâlûmu âliniz, buranın ahvaline, esrarına nüfuz ettikten sonra bu adamların İstanbul'a gitmesi hiç doğru değildir. Zaten bu gibi eşhasın adedi mahduttur. Yani bunları işe etmek meselesi olsa olsa Meclisi Âlinizin ademimuvafakatine bir sebep teşkil ediyor. Bunlar âzami on kişi, yirmi kişi, elli kişi çıkabilir. Bu elli kişiyi, memleketin münasip mahallinde ve ahali ile ihtilâttan memnu bir halde, gayemizin husulüne değin muhafaza etmek ve İstanbul'a göndermemek icabeder.

BİR MEBUS B. — Zavallı köylüleri de zehirler.

HAMDİ NAMIK B. (Devamla) — Efendim, arzettim, ihtilâttan memnu bir halde bir garnizonda bulunacaktır. Ahali ile temas etmiyecek.

MUSTAFA B. (Tokad) — Nasıl işe olunacak?

HAMDİ NAMIK B. — Hükümetten bir ricam vardır. Bu gibi eşhasın İnebolu'ya, Antalya'ya, Samsun'a çıktıktan sonra Anadolu'ya sevkedilmeden evvel ahvalini tahkik etmesi lâzımdır. (Ediyoruz sesleri). Çünkü efendiler bendeniz Ankara'nın vaziyetini belki yanlış görüyorum. Fakat bu hal devam ettiği takdirde burada vahdeti ihlâl edecek birçok eşhasın mevcut olduğunu görüyorum ve icabedenlere ... (Gürültüler). Beyefendiler, gelenler arasında düne kadar, bir misal olmak üzere arz edeceğim, Fakat düne kadar gelenler meyanında Alemdar Gazetesine, Peyam - Sabaha yazı yazarlar mevcuttur. Prens Sabahattin'in bendegâni olan birçok eşhas; Taklîbi Hükümet mesailine karışmış olan birçok eşhas mevcuttur. Bendeniz gerçi vekâleti âidelerinin nazarı dikkatini celbetmişimdir, fakat bendenizin tanıyacağım iki kişi, beş kişidir. Rica ederim, düne kadar bize merisyeler okuyan, bize fâtilahlar okuyan bu adamlar buraya geldiler. Bize medhiyeler inşat ve icadediyorlar. Bunlara itimat mı edelim Beyefendiler? Binaenaleyh, kezalik böyle memlekete

muzır inkilâplara iştirak etmiş, Prens Sabahattin gibi adamların bendesi olanların buraya gelmelerinde İngilizler namına çalışmadıklarını kim temin ediyor? Binaenaleyh, teklifim gayet basittir, Hükümet için büyük bir masrafı müstelzim değildir. Beş kişi, on kişi, yirmi kişinin muhafazası, işesi büyük bir mesele değildir. İstirham ediyorum, kabul ediniz, bunlar İstanbul'a iade edilmesin, çünkü fenadır.

İSMAİL FÂZİL Pş. (Yozgad) — Muhterem arkadaşlar! Hamdi Beyin söylediği sözlerin bir kısmına iştirak ediyorum. Nazarı dikkate alınacak birşey vardır. O da nedir? Trakya'daki ordunun hezimetine başlıca illet ve sebep olan ancak böyle edepsiz vatan hainleridir. Buna en ziyade dikkat etmeliğimiz lâzımdır. Malesef vaktimiz pek azdır. Zira bu Mart içinde sekiz yüz kadar adam gelmiştir. Şimdi yalnız garnizon meselesine iştirak etmiyorum. Yalnız bizim İnebolu'da, Antalya'da yani methallerimiz de tahkiki hüviyet komisyonlarımız olmalıdır. Tahkiki hüviyet komisyonu ne demektir? Meselâ birşey söyleyeceğim. Süvari dairesinde benim bildiğim ve kendimden ziyade itimat etmiş olduğum orada Zeki Bey namında bir kaymakam var. Ne kadar bu Devlette süvari zabıtı varsa, hangisi sadık, hangisi ne ise bilmediği yoktur. Esasen muamelâtı zatiyede çalışmıştır ve namusu mücessem bir adamdır ve bunun gibi birtakım adaları Müdafaa-i Milliye ve Dahiliye tefrik etsin, sivil ve askerî olarak birtakım heyetler teşkil etsin.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakir) — (P) teşkilâtı vardır efendim.

İSMAİL FÂZİL Pş. (Devamla) — Tama miyle hüviyetleri bilecek adamlar bulundurmamalıdır. Bu komisyonlar oralarda bulunmalı ve gelen adamlardan hangisi itimat olunmıyacak derecede ise daha denizden buraya ayağını attırmadan geri göndermeli, hiç karaya konduramalıdır ve onların mülevves ayaklarıyla Anadolu'yu telvis etmemelidir. Zira onların yapacağı iş, ordumuzun içerisine fesat vermek. Bunun için Trakya'yı bir misal gösteririm. Benim teklifim, Heyeti Vekile hüviyetleri tahkik edecek olan insanları o iskellelerde buldursun, iyi olanlara buranın malısını buyurun kötü olanlara da geldiğin yere git desin.

REİS — Söz alan on beş zat vardır. Bunun

müzakeresini Dahiliye Vekilinin huzuruna tehir edelim. (Dahiliye Vekili yok sesleri). Ruznameye ithalini ve Dasiliye Vekili huzuriyle müzakeresini kabul edenler el kaldırsın. Devamı kabul edenler lütfen el kaldırsın...

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Dahiliye Encümeninde mazbatası yapılmış bir teklif de var efendim.

Ruznameye konsun, müzakeresi yapılsın efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Aynı bir takririm var, İsmail Fazıl Paşanın tekifine dair. Kabul edilmiş, Müdafaa-i Milliye Vekâletine havale edilmişti.

REİS — Efendim, müzakeresini arzu buyurmakta olduğunuzu görüyorum. Onun için ruznameye alınmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Ruznamemize alındı. Şimdi bir müzakeresine devam etmek var. Dahiliye Vekilinin huzuruna tehirini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Lütfen ellerinizi indiriniz. Müzakereye devam edilmesini kabul edenler ellerini kaldırsın. Dahiliye Vekilinin huzuruna tâlik edildi. Bugün gelirse bugün, yarın gelirse yarın müzakere edilir. (Dahiliye Vekili var mı sesleri), (Vekili var sesleri).

RIZA B. (Muş) — İnebolu açıktır. Hükümet orayı kapatsın.

3. — TEKLİFLER

1. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, Ankara'da bir Hukuk ve Kastamonu'da bir Tıbbiye mektebi küşadına dair teklifi kanunisi (2/248 M.)*

2. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, İlmî cereyanları lisanımıza nakil için her vekâlete iki bin lira tahsisine dair teklifi kanunisi (2/249)*

3. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, Hükümet ikrazatına dair teklifi kanunisi (2/250)*

4. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, İmalâtı Harbiyede çalışan ustalarla mütehasıs zâbitana cephe zammı itasına dair teklifi kanunisi (2/251)*

5. — *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin, Küreinihas Nahiyesinin Kazaya tahvili hakkında teklifi kanunisi (2/248)*

REİS — Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyin Ankara'da bir Hukuk mektebi, Kastamonu'da bir Tıbbiye mektebi küşadı hakkında, Âsar-ı İlmîyenin lisanımıza nakli hakkında...

Rica ederim efendim, dinleyiniz. Hükümet ikrazatına ait teklifi kanuni, İmalâtı Harbiyede çalışan usta ve zâbitana cephe zammı verilmesi hakkında, Küreinihas Nahiyesinin Kazaya tahvili hakkındaki tekliflerini alelusul Lâyiha Encümenine havale ediyoruz. Geldiğinde müzakere ederiz.

2. — *Ankara Mebusu Mustafa Efendinin, teslise tâbi kura ahalisinin Âşar borçlarına dair Maliye Vekâletinden sual takriri*

REİS — Ankara Mebusu Hacı Mustafa Efendinin, teslise tâbi ve kura halkına ait Maliye Vekâletinden bir sual takriri var. Maliye Vekâletine tevdi ediyoruz. Cevabıyla beraer okuruz.

3. — *Bolu Mebusu Fuat Beyin, ahaliden iane namıyla cebren hayvanat toplıyan Haymana Kaymakamı hakkında Dahiliye Vekâletinden sual takriri*

REİS — Bolu Mebusu Fuat Beyin cebren hayvanat toplıyan Haymana Kaymakamı hakkında Dahiliye Vekâletinden bir sual takriri var. Dahiliye Vekâletine tebliğ ediyoruz.

4. — *Adana Mebusu Zamir Beyin, Meclis içtimai umumîlerinin haftada üç gün olmasına dair takriri*

REİS — Adana Mebusu Zamir Beyin, içtimai umumîlerin haftada üç gün olması hakkında takriri vardır. Bunu bir kararla tesbit edersemiz fevkalâde ıktiza ettiği halde o kararı tekrar referetmek icabedecektir. Bunun için bir karar ile teyit etmiyelim. Zaten haftada üç gün oluyor, fazla olmuyor.

Evrakı varide de bitmiştir efendim. Ruzname müzakeresine geçiyoruz.

(On dakika teneffüs)

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 4 sonra

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTİP : Mehmet Sait B. (Muş).

REİS — Ekseriyetimiz hâsıl oldu, müzakerayı küşat ediyorum.

6. — *Amasya Mebusu Hamdi Beyin, Amasya'daki Şefkati İslâmiye Yurduna muavenet edilmesine dair teklifi kanunisi (2/225)*

REİS — Amasya'daki İslâm Yurdu için sıhhiye ve muaveneti iğtimaiye tertibinden lâzım gelen muavenetin icrasına dair Amasya Mebusu Hamdi Beyin bir teklifi kanunisi var. Alelusul Lâyiha Encümenine havale ediyoruz. (Muvafık sadaları).

Teşkilâtı dahiliyemiz için bâzı şube ve encümenlerin icabeden muameleyi yapmadıkları ve yahut icra edip de Makamı Riyaseti teşkilâtın haberdar etmedikleri anlaşılıyor. Şimdi arz edeceğim şube ve encümenler lütfen yarına kadar teşkilâtlarını ikmal etsinler.

Reis, mazbata muharriri ve kâtip intihap etmiyen encümenler : İktisat Encümeni, Defteri Hakani Emvali Gayrimenkule, İlmiye, İrsat Encümenleri. Belki intihaplarını icra etmişlerdir. Fakat alelusul Makamı Riyaseti haberdar etsinler ki, ona göre cetveli tanzim edelim.

İkinci Şube; İrsat Encümenine âza intihap etmemiş, lütfen bu intihabı icra etsin. Orman ve Maadin ve Ziraat encümenleri için bâzı şubeler âza intihap etmiş. Derhatır buyrulur ki, orman ve ziraat vezâifi İktisat Encümeninde toplanmıştır. Bütün bu vezâife İktisat Encümeni bakıyor. Bu intihap da zait olarak yapılmış. Geçen seneki encümenlerde mevcut olup muamelesi ikmal edilen dosyaları Hazinei Evrakta indirmek için lütfen encümenler bu evrakı kaleme teslim etsinler. Geçen sene encümenlerde kalıp da henüz yeni encümenlere devir muamelesini icra için kaleme tevdi iktiza eden bâzı evrak verilmemiştir. Encümenlerin isimlerini okuyorum: Lütfen bu encümenler de mevcut olan ev-

rakı kaleme versinler ki, kaleme yeni teşekküt eden encümenlere bu evrakı versin: Şeriye ve Evkaf, Dahiliye, Telgraf ve Posta, Defteri Hakani ve Emvali Gayrimenkule, Hariciye, İrsat, Kanunu Esasi, Encümeni Mahsus. Encümeni Mahsus için zannedirim intihap muamelesi yapılmadı. Yalnız bir şekilden ibarettir.

Rüfeka tarafından henüz verilmiş bâzı teklifler var, bunları okumaya vaktim olmadığı için bizzarure yarınki listeye bırakıyoruz. Ruznâme müzakeratımıza geçiyoruz. Ruznâmemizin birinci maddesinde ziyet eşyasının men'i dühulü hakkındaki teklif vardır. Mâlûmu âhileri bu teklifi bugün müzakere edemeyeceğiz. Çünkü sahibî teklif olduğum için müzakeresine imkân olmuyor. Başka bir güne tehir ediyoruz..

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Adnan Bey burada değil mi?

REİS — Rahatsızdırlar, başka bir güne tâlik edelim.

MÜFİT Ef. — En evvel müzakere edilecek kanunlardandır. (Gün tâyin edilsin sadaları).

REİS — Gün tâyinine hacet yoktur. Adnan Beyefendinin teşriflerinde ilk iğtimada müzakere ederiz.

MAZHAR MÜFİT B. (Hakkâri) — Bu kanunun ehemmiyeti mahsusası vardır. Reisisani Beyefendi içerde oturuyorlar.

REİS — Rahatsızdırlar.

MAZHAR MÜFİT B. — Demin encümende oturuyorduk. Bu kantun aylardan beri bekliyor, müzakere edilmiyor.

REİS — Bu mesele bugün kalsın.

RAGİP B. (Kütahya) — Hakkikaten büyük bir ehemmiyeti vardır. Aacaba Adnan Beyefendinin rahatsızlıkları, memleketimizde her dakika bol, bol harice çıkmakta olan paradan ... (Gürültüler).

REİS — Pazantesi müzakere ederiz efendim.

Zâbitanın Vazife esnasında Telef Olan Hayvanatının Tazmini hakkındaki lâyihai kanuniyenin müzakeresine geçiyoruz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Gördünüz mü müstacel kanunu Ragıp Bey?

MALİYE VEKİLİ FERİT B. — Muvakkat Bütçe efendim.

REİS — Gelmedi.

MALİYE VEKİLİ — Efendim Encümine takdim edildi.

BİR MEBUS — Muvakkat Bütçe varsa takdimen onu müzakereye mecburuz.

REİS — Efendim Muvakkat Bütçeyi henüz almadım. Böyle bir kâğıt Makamı Riyasete verildiği takdirde Heyeti Celilenize arzı mâlûmat edilir.

Ruznamemizde üç mesele kalıyor. Hangisini arzu ederseniz onu müzakere edelim. Çorum Mebusu Dursun Beyin Sansür hakkındaki

teklifi; ikincisi İstiklâl mahkemeleri âzalarının verecekleri izahat; şaki Halid'in affı hakkındaki kararname. Hangisini arzu ederseniz onu müzakere ederiz. (Sansür meselesi sadaları).

REİS — Sansür meselesinde Heyeti Vekilenin hazır bulunması lâzımdır.

MÜFT Ef. (Kırşehir) — Ferit Beyefendi buradadır efendim.

BİR MEBUS — İstiklâl mahkemeleri hakkında izahat verilsin.

VEHBİ Ef. (Konya) — Sansür meselesi müzakere olunacaksa söz isterim Reis Bey. (Maliye Vekili buradadır sesleri).

REİS — Efendim, Dahiliye Vekâletine telefonla arzı mâlûmat ettik. Tensip buyurursanız onun huzuriyle müzakere edelim. Tensip buyurursanız şimdi İstiklâl mahkemeleri âzayı kirasının verecekleri izahatı dinliyelim. Bütçe gelirse onun müzakeresine başlarız.

9. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — Çorum Mebusu Hâşim Beyin, *Mıntakalarından avdet eden İstiklâl mahkemeleri âzalarının neticesi icraatları hakkında izahat vermemesine dair tavrı*

HÂŞİM B. (Çorum) — Reis Bey, benim bir takririm vardı, müsaade buyurursanız izahat vereceğim. İstiklâl mahkemeleri hakkında.

REİS — Efendim, mahkeme âzaları tarzı mesailerine ait beyanatta bulunsunlar da zati âlâlerine de söz vereyim.

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Reis Bey, bendeniz de söz istiyorum.

REİS — Her mahkeme namma bir zat evvelâ tarzı mesailerine ait izahatı versinler, ondan sonra söz alan rüfekaya sıra ile söz vereyim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Muhterem arkadaşlar! Heyeti Aliyenizin itimatına istinat ederek Kastamonu mintakasında beş ay çalışan arkadaşlarımız namına sözüme iptidar etmezden evvel Meclisi muhteremi bilhassa güvültüler içerisinde çıkarmış olduğu iki mühim kanunun efradı milletin ruhuna pek muvafık olduğunu bizzat rüyet ettiğimizden dolayı Heyeti Aliyenizi tebrik etmeyi en büyük bir vazife bilirim. Bu kanunlardan birisi Meni Müskürat Kanunu ve diğeri İstiklâl Mahkimi Kanunudur.

(Bravo sesleri). Diğer kanunların haleti ruhiyei millete muvafık olmadığını söylemek istemiyorum tabii. Fakat bu iki kanun hakikaten asırlardanberi devam eden ve herkesin kalbinde göklenen bir ihtiyacı tatmin etmek itibariyle, tâbiri âmiyanesiyle, yedisinden yetmişine kadar bütün efradı millet üzerinde tesir bırakmıştır. Bunu tecrübelerimizden, müşahedelerimizden müta-hassıl en büyük bir kanaati katiye ile söylemeyi bir vazife addederim.

Arkadaşlar, İstiklâl Mahkemeleri hakkındaki Kanunun zeyli hakikaten mahdut olmıyan salâhiyeti omuzlarımıza yüklettiği cihetle bizim viedanlarımızda her dakika için irtiaş hâsıl oluyordu. Biz arkadaşlar,, bütün kuvvet ve kudretimizi ve her gezdiğimiz yerde Büyük Millet Meclisinin mümessili olduğumuzu ve mümessil olmamızın ruhu umumî üzerinde tesir edeceği vaziyeti iyi idrak ederek ve iyi düşünerek ve iyi muhafaza etmeye çalışarak, buna mahdut salâhiyeti hüsnü istimalle var kuvvetimizle çalıştık. ve şunu söyleyebiliriz ki: arkadaşlarımızın bu tâ-yin ve tahdit edilmiyen salâhiyeti istimal esnasında hataları oldu ise bunun insanlardan zuhuru melhuz bir hata olarak kabul buyurulmasını rica ederiz ve şurasını da temin ederiz ki,

bütün harekâtımızda yalnız Meclisin ve yalnız milletin ve yalnız mukaddes gayemizin, âmali-mizsin husulüne gayret ettik. bilhassa Mecliste ilk zamanlarda büyük endişe izhar ediliyordu. « Vur abalya » tâbirini kullananlara ve bilâhara bu Meclisin bu yüksek makamından hakikati kemali vuzuh ile beyan-buyuran Hoca Vehbi Efendi Hazretlerine de temin ederim ki, doğrudan doğruya kendi mıntakamızda asker firarisi olarak bir adam asmadık...

REİS — Efendim, Müsaade buyurun. Mu-vakkat bütçeyi şimdi aldım. Tensip buyurursanız matbaaya gönderelim. Pazartesi gününe kadar tabı ve tevzi edilsin.

Pazartesi günü ruznamemize ithal edelim. O gün müzakere edelim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bütün mesaimizin muhassalası memlekette katî adaleti tesise ve bu adaleti serian göstermeye masruf oldu ve bunun için masada oturmak vaziyetinden kurtulduk, çıktık. Mümkün olabildiği kadar ve herkesi mesul etmek için evvelâ tenvir etmek lâzımgeldiği esasma iptina ederek köy köy, nahiye, nahiye doluştık. (Bravo sadaları).

Efendiler, biz arkadaşlarımız mümkün olduğu kadar her nahiyede, her köyde resmî, gayriresmî halkla temasa gelmek neticesinde icraata başlamak için daha masaya oturmadan, kalemi hokkaya batırmadan evvel sözlerimizin ciddî telkini sayesinde muvaffakiyetler görmeye başladık. Biz bu muvaffakiyetleri görmeye başladıkça vazifemizin ağırlığını duymaya, vazifemizin ağırlığını duydukça icraat denilen ve herkesin zihninde şiddet diye tefsir olunan vaziyetten içtinabettik. Fakat öyle bir vaziyette içtinabettik ki; icabında icabedenlere, istihkak kesbedenlere ceza vereceğimizi de gösterdik. Neticede efendim, minhayselmecmu beş ay zarfında - bunun içerisinde askerî firarileri de dâhil olmak üzere - (823) kişiyi muhakeme ettik.

Askerlere gelince : Bunlar hakkında arzu etmem ki tafsilât ve müfredatiyle mâlûmat itasını Meclis tensip buyurmuş olsun. Yalnız şunu arz edeceğim : Firar kelimesini istimal etmek herkesin ruhunda bir cürüm tesiri uyandırmıştır. Firar eden erkekleri karılarının eve koymadığına, firar eden evlâtları babalarının tutup karakola teslim ettiklerine ve firar edenleri köylülerin tel'in ederek köye sokmadıklarına

yüzlerce defa şahit olduk ve bizzat cepheden kaçmak zilletini irtikâp eden bâzı adamlar köylerine uğramadan doğrudan doğruya mahkememize arzı teslimiyet eder bir vaziyet gösterdi ve bizler de onlara lâzımgelen insaniyeti yaptık ve tekrar ederim ki, doğrudan doğruya hiç bir asker firarisi asmadık. Bütün asdiklarımız, hakiki mücerim olarak zannederim ki, on iki kişiden ibarettir.

NECİP B. (Mardin) — Dokuz kişidir. .

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Dokuz kişidir. Bunların dördü tamamıyla müstemir eşkiyadır ve memleket bu dört eşkiyanın asılmasından tasavvur edilemeyecek bir sülküm ve sükûnete mazhar olmuştur. İki tanesi casustur. Bir tanesi hiristiyân ve bir tanesi müslümandır. Beş tane asker firarisi asılmıştır. Fakat kendileri evvelâ tarafımızdan muhakeme edilmiş ve kendilerine bir daha kaçarlarsa idam olunacakları tebliğ olunmuş ve bu lâfların şaka olmadığı her vakitki gibi vaziyeti muhakeme etmemeleri lisanumuzun yettiği kadar tebliğ olunmuş fakat, onlar yine kaçmış. Bunlar idam olunmuştur. Bu ise hakikatta idam değil intihardır. . Kaçma idam olunursun dedikten sonra kaçan bir adama artık idam demek için bir vecih bulmaya imkân yoktur.

Sonra kardeşlerim, memlekette en çok muvaffak olduğumuz şey temini asayiş meselesi oldu. Kastamonu mıntakasında köyden köye, pazardan pazara gitmek imkânını görmeyen zavallı halkı bizler kapı kilitlemek ihtiyacından vâreste bıraktık. Binaenaleyh bunların husule getirdiği mânevi mükâfat, bütün şeref, bütün bu muvaffakiyetin vereceği zevk ve saadet, ancak bu Heyeti Muhteremeye aittir.

Her hafta, her on beş günde, bir Meclisi Âliye yaptığımız işler hakkında bir cetvel veriyoruk, Onların burada okunması lâzımgeliyordu, okunmamış. Mâlûmatı âliniz yok ve şimdi bunları da okumaya lüzum yoktur. Yalnız efendi biraderler şunu söyleyeceğim ki : İstiklâl mahkemelerinin nüfuzunun, resmî, gayriresmî, yani sıfatı memuresi ne olursa olsun. Bileümle efradı millete siyyanen şâmil olmasının pek büyük tesirini gördük. En büyük makamı işgal eden zevatın lisanından işittik ki : Evvelce yani İstiklâl mahkemelerinin teşekkülünden evvel kendilerinin çalıştırılması kabil olmayacak ka-

dar âtil ve bâtil olanlar bu sefer malkinesini biz-zat işletmek gibi faaliyet ve nâmemul âsarı muvaffakiyet gösterdi. Dağlara çıkan eşkiya-nın doğrudan doğruya gelip arzı dehalet ettik-lerine yüzlerce defa şahit olduk. Yalnız ayrı-ırken ahâlinin hakkımızda gösterdiği tezahü-rat - ki Büyük Millet Meclisine aitti - her hal-de tarihi müllimizde iyi hâtırat addolunacak ka-dar pek kıymettardır.

Köylüler arasında bizim yolumuzu kesmek için, bırakmamak için teşebbüsat olduğunu haber aldık. Tabii biz menettik. Her halde bu Meclisi Âlinin kararına tebaiyet etmek lâzım-geliyordu. Bu, vazife idi. Kendilerine tebliğ ettik. Yalnız şurasını Heyeti Muhteremeye arz etmek istiyorum. Ugradığımız bir mahiyenin belediye reisi diyordu : Ankaramızın yaptığı her iş iyi idi, yalnız bu mahkemeleri kaldırdılar, fena yaptılar, bizim işimiz fena olacak. Bende-niz efendiler ve arkadaşlarımız; bu vazifenin mühim olduğunu ve zaten bir mebus olmanın en büyük bir mesuliyet yüklenmek demek oldu-ğunu, bu vekâlet üzerine ayrıca böyle lâyetena-hi salâhiyetle uğraşmanın tahammülfersa bir azap olduğunu bilerek arz ederim ki, İstiklâl Mahkemesi âzalığının tekrar tarafıma tevcihi maksadiyle söylemiyorum, Memlekette yaptığımız bu eseri temadi ettirmek için birşey düşü-nelim. İlk eshabı muvîbe mazbatasında göster-dim efendiler. Adliyenin bağlanmaya mecbur olduğu usuller, divanı harplerin bugünkü eş-kâli, katiyen bizim istediğimiz sürat ve çalâki dairesinde iş döndüremez ve biz İstiklâl mah-kemelerinde tamamiyle anladık ki, Adliye çark-ları bugün bu şekilde müteldir, iflâs etmiştir. Onu değiştirmek bize aittir. Değiştirmek için lâzımgelen faaliyeti verelim. Bu lâyetenahi salâhiyetler, bu mahkemelerin vazifesi dâhilinde değildir. Kısmen bu salâhiyetleri vererek İstiklâl mahkemelerinin vazifesini temadi ettire-lim. Öyle istiyorum ki, bunun yerine belki da-ha az salâhiyetle yeni yeni işler, vazifeler bulal-ım, halkın ruhu üzerinde ihdas etmiş olduğumuz iyiliğin temadisine çare bulalım.

VEHBİ Ef. (Konya) — Bu fikre iştirak ede-riz, doğrudur bu.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Yine köyde görüştüğümüz ve odasına müsafir oldu-

ğumuz bir adam diyor ki: Osmanlı kanunu üç gün içindir. Gayet doğrudur. (Maatteessüf sadaları). Kemali hararetle kabul ettiğimiz ve kavga ettiğimiz bir kanunu, allehytar arkadaşlarımızı lehe sevkedecek kadar hüsnü tesiri olan bu kanunu, Heyeti Muhtereme hiç olmazsa bu darbi meseli tekzip edecek, kadar uzun bir su-rette, hiç olmazsa beş ay, altı ay, sekiz ay ka-dar temdit ve tatbika müsaade göstermeli idi. Maksadım tenkid değil, hakikatı arzdir.

Onun için efendim, Heyeti Muhteremeye kanaatimizi arz ederken, bize tatili faaliyet ederek gelin diye yazıldığı zaman, bundan tevellüt ede-cek mesuliyete bir mebus sıfatıyla iştirak ede-miyeceğimizi bildirmiştik.

İkinci meseleyi arz edeyim: Divanı Riyaset-ten bir kâğıt aldık. Bize tebliğ edilen karar, mu-vakkaten tatili faaliyet şeklinde idi. Bütün arkadaşlarımızdan işittiklerimiz de bu idi. Hal-buki Dün Divanı Riyasetten aldığımız bir tezke-rede eşyanızı berayı furuht tamamen Maliyeye teslim ediniz diyor. Eğer bunun mânası ilgadan başka birşey ise diyecek birşey yok. Divanı Ri-yasetin ilga şeklinde böyle birşey yapmaya salâ-hiyeti yoktur. Meclis mahkemeleri muvakkaten tatil etmiştir ve bugün herhangi bir yerde lüzum görüldüğü zaman mahkemenin faaliyete geç-mesi ihtimali vardır. Mahkeme faaliyete geçince o sandalyeleri, masaları tekrar kullanacaktır. Rica ederim, böyle pazarcı olmayalım. Bendeniz Heyeti Muhteremeye arz ediyorum, bunun muvakkat olduğunu ve tatili faaliyet olduğunu teyit etsin. Eşyanın satılmak lâzımgel-medığı hususunu kararlaştırılsın. Lüzum görü-lürse icabeden mahallerde bu mahkemelerin ye-rine kaim olacak, fakat aynı maksadı temin ede-cek yeni yeni usuller ihdas olunsun. Bendeniz bir mebus arkadaşınız sıfatıyla kanaatlerimi mahkeme arkadaşlarımız namına da arz ederim.

MUSTAFA B. (Tokad) — Hırsızlık hakkın-da ne yaptınız, ahaliyi soyan memurun hakkın-da ne yaptınız? Onlardan hiç korkan yok. On-lardan kimse asılmadı daha ...

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Rüşvet hakkında iki kişiyi muhakeme ettik efendim. Hayır, on bir kişi muhakeme ettik.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Kanu-nun hangi maddesine tevfiik ettiniz?

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Bu muhakeme ettiğimiz on bir kişiden ikisini beraet ettirdik, ikisini memuriyetten taredtik, rütbesini ref'ettik, altı tanesini de prangabent ettik. bir tanesini de müebbet küreğe mahkûm ettik.

Efendiler, yalnız şurasını maaşşükran söyleyeceğim, bizim mıntakada vazifeye başladığımızdan itibaren, sureti katiyede söyleyebiliriz, sirkat ve irtikâp ve irtişa kalkmıştır ve lâfları bile memnu bir vaziyeti katkiye almıştır.

Hulâsa: Katî icraat ve icraatın adalete muvafık olması ve sürat, anlaşılıyor ki, bu milletin yegâne medarı necatıdır. Bendeniz umuru askeriye hakkında fazla mâlûmat vermeyi zaîf buluyorum.

REİS — Refik Şevket Beyin sözlerinden bir noktayı tavzih etmek mecburiyetini hissediyorum. Eskişehir İstiklâl Mahkemesi eşyasına, orada teşekkül eden İstinaf Mahkemesi tâlîpdır satalım yolunda vâkı sualine, satmayınız, mahallî muhasebeciliğine bir makbuz mukabilinde devrediniz yolunda Divanı Riyaset Heyetince tezekkür edildi. ve o yolda bir karar verildi. Zannederim ki, tebligatta kalemın bir sehvi olsa gerektir. Eşyanın satılması hakkında bir şey yoktur, Divanın kararı yoktur.

On beş imzalı bir tahrirle mevzu müzakere olan meselenin hafi bir celsede müzakeresi talep ediliyor. (Hayır hayır sadaları). Bu bir tekliftir. Reyinize arz ediyorum. Hafi olmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aleni olarak devamını kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Aleni devam edeceğiz.

OSMAN B. (Lâzistan) — Müsaade ederseniz usulî müzakere hakkında birşey arz edeceğim. 15 imzalı bir tahrir verildiği zaman celsenin hafi olarak devamı Nizamnamei Dahilî iktizasındadır. (Meclis kabul ederse sadaları).

REİS — Buyurun efendim, devam...

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) — Muhterem arkadaşlarım; buradan ayrıldıktan sonra Anadolumuzun en mühim bir noktası olan Sivas, Tokad, Amasya ve Samsun mıntakasına muvafakatla vazifemize iptidar etmezden evvel o mıntakanın vaziyeti umumiyesi hakkında biraz izahat vermek isterim. Mâlûmu âlinizdir ki, merkezi Anadolu'da muhtelif şahısların idare ettiği siyasi çeteler ve âmali milliyemizi yıkmak için İs-

tanbul'dan akıp gelen bir cereyanın mühim âmilleri vardı. Bunlar şimdiye kadar safahatı milliyemizde isimleri geçen zevatın riyasetinde idare olumuyordu. Çapanoğulları, Aynacıoğulları, Çerkes Hasan, Postacı Nâzım ve rüfekası. Henüz mıntakamıza vâsıl olduğumuz zaman bunların mühim faaliyetleri görülüyordu. Bilhassa Aynacıoğulları Tokad ve civarında hakikaten tüyleri ürpertecek mezallim İka ediyor ve İstanbul'un sefih emeline vasıta oluyorlardı. Bir taraftan da Samsun civarında Rum çeteleri memleketin asayişini yıkmak ve bu suretle bizi emellerimize kavuşturmamak plânlarını takibetmek için harekete başlamıştı. Binaenaleyh memleketin bu vaziyeti karşısında uhdemize terettüp eden vazifei mühimmeyi İfa için halk ile temasa gelmek ve halka hakikati anlatmak lâzımgeliyordu. Halkın o vakte kadarr kanaati umumiyesi muayyen değildi efendiler. Binaenaleyh, Büyük Millet Meclisinin vaziyeti umumiyesini ve onun memlekete olan fevaidini görüyorlar ve Millî Ordunun hakikaten fedakâr âmilleri olmaya gayret ediyorlardı. Fakat biri tarafta Rumların tesirâtı, bir taraftan da Aynacıoğullarının ve sair eşhasın tesirâtı halkın hissiyatında tahavviller husule getirmişti ve bu saiktir ki, memleketimizde şimdiye kadar tarihimizde vukubulmıyan bir surette irtikâba saik olmuştu. Onun için halka vaziyeti anlatmak ve hakikati göstermek icab ediyordu.

İlk işimiz beyannamemizi ilân ederek vaziyeti umumiyei, giriştiğimiz mücahedenin azametini, cephelerde vukubulan fedakârlıkları anlatmak oldu ve sonra kaza kaza, köy köy doluşarak mütemadiyen halkı fikaz ettik ve efendiler şunu kemali şerefle söylüyorum ki: Milletimiz kendi ulviyet ve necabetine yakışacak surette davetimize icabet etmiş, her vakit göstermiş olduğu büyüklüğü göstermiştir. Yani Efendiler; bu mühim ve asayişli oldukça muhtel olan mıntakada bugün firar yoktur. Bu sırf halka hakikatin anlatılmasından ve hakikatin ulviyetini halkın görmesinden tevellüt etmiştir.

Aynı zamanda halk bâzı mühim meseâlden müşteki bulunuyordu. Bunların başında en mühim şikâyet ettikleri keyfiyet, mütegalâbenin tesirâtı, memurinin suiistimalâtı idi. Binaenaleyh halkla uğraşmazdan evvel, asker firarisi meselesine başlamadan evvel bunun saik olan

esbabı aramak ve onları izale etmek en mühim vazifemiz oluyordu.

Samsun'a gittiğimiz zaman zannetki ki, bitaraf bir memleketteyiz. Efendiler, sahil boş, memleketin varidatıyla alâkadar olan zevat vazifelerini suiüstimal etmiş bir tarzda bulunuyorlardı. En mühim menabii varidatımız olan gümrük suiüstimalâta mâruz kalmıştı. Gümrük müdürü, gümrük muhasebecisi çalıyor, varidatımızın en büyük ve en mühim kısmını teşkil eden gümrük varidatı bu suretle ziyaa uğrüyordu. Binaenaleyh evvelâ bunları kırmak, bunları devirmek, sonra bâzı memurinin halk üzerinde yaptığı takabbuzu ref'etmek icabediyordu. Gümrük meselesini halleyledik ve binaenaleyh, bugün Hazinei Devlete hakikaten büyük menabi temin ettik. Mahkememizin gösterdiği seri icraat, halk üzerinde mühim tesir yaptı ve herkes Büyük Millet Meclisinin, halkın hissiyatına tercüman olan mesaisini gördüğünden dolayı mesrur oluyordu.

Sonra efendiler; birçok vesikalar vererek Hükümetin evamirine muhalif harekette bulunan merkez memurlarını ve palislerini bulduk ve onların önünü kestik. Sonra bâzı zâbitan asker kardeşlerimizin hakkını yiyorlar ve onlara vermiyorlardı. Bunların da üç tanesini tecziye ettik. Bütün asker kardeşlerimizin önünde üniformalarını çıkararak milletim icraatının ne kadar seri olduğunu asker kardeşlerimize bilfiil gösterdik. (Alkışlar). Bu suretle suiüstimalât kapılarını kırdıktan ve memleketin varidatını, hayatını yıkmak isteyen adamların suikastlarını ezdikten sonra askerle temasa başladık. Tabiidir ki, bu temasımızdan sonra hepsi hakikati görerek dehaletе başladılar.

Efendiler! vaziyetimizi anlatmak için size kısa birsey arz edeceğim: Bulduğumuz dört ay iki gün zarfında köylü tarafından bize 1 800 istida verilmiştir. Bugün 1 800 istidada zavallı köylü hep mütegalibeden şikâyet etmiştir. Ve öyle mütegalibe iki, köyün varidatını almış, köyü esir etmiş, efendiler. Biz bunlarla da uğraştık ve bunların bir kısmını tecziye ettik ve bu tecziyeden sonra köylü kendisini takibeden, kendisinin hissiyatını anlıyan ve kendisine fenalık etmek isteyenleri şiddetle tecziye etmek isteyen bir varlık gördü ve ismimize efendiler (üçler) mahkemesi dediler. Fakat efendiler, şimdi bu

mütegalibenin bıraktığı avene maatteessüf korkuyorum ki, bu bize bin sekiz yüz istidayı veren köylü için bir saiki zulüm olacak. Çünkü dayanacak yerleri, istinadedecek mahalleri kalmadı. Kime müracaat edecekler? Uzun sefalleten ve uzun safahattan sonra mealesef arzu larını tatmin edecek bir şekil görmiyeceklerdir.

Efendiler! mintakamızın bugünkü şekli, hakikaten Meclisi Âlinizin arzu ettiği bir şekli muntazamdadır. Ordu teşekkül etmiş, ahali bütün merbutiyeti samimanesiyle Meclisimize sarılmış ve mintakamıza hariçten tesir icrasına imkân kalmamıştır. Halk vengisini vermiş, vazifei vataniyesini bitamamîha ifa etmekte bulunmuştur. Fakat efendiler, kanaatimize nazaran arz ederim ki; bugün yine bizim mintakamızda irşada ve halkla her gün temasa ihtiyag vardır. ve şu da muhakkaktır ki: Büyük Millet Meclisinin aralarından müntahap arkadaşları her gün halkı tetkik etmeli ve kontrol altında bulundurmalıdır. Bunu niçin arz ediyorum? Efendiler, biz oraya gittiğimizde memurin maaş almamıştı, asker kardeşlerimiz maaş alamamıştı. çırpındık, maaşlarını verdirdik, bu suretle Hükümete vazifesini ihtar ettik. Binaenaleyh, benim kanaatimce; her halde Büyük Millet Meclisi bilfiil teftiş ve murakabe vazifesini deruhde ve ifa etmelidir.

Efendiler, asker firarisi meselesinden başka rüyet ettiğimiz deavi 160 adeddır. Bu miltar arasında, yani bu dâvalar içerisinde mühim olarak casusluk, şüpheli eşhas, altın kaçırmak ve şekavet meseleleridir. 160 dâvadan yirmi tane si beraet, diğerleri muhtelif tarzda tecziye olunmuş ve 13 kişi de idam edilmiştir. Fakat efendiler, bu idam edilenler içerisinde hiçbir tek asker firarisi yokturr. Bu, milletimizin samimiyetle Meclisimize olan merbutiyetini ve asalet ve necabetini gösterir. Efendiler, şüpheli eşhas ve casusluk cürmü mühim meseledir. Mahkemelerimizin lâğvından (Lâğiv değil sadaları). Sonra bunların yine Anadolu'ya sarkması ihtimali mevcuttur. Binaenaleyh mahkememizin tatili faaliyetinden sonra bunların tekrar nüfuz etmek ihtimali mevcuttur. Mahkememiz sahilde bir demir kale gibi karşılarında bulunmuş ve bunlar korkularından içeriyе girememiştir. Öyle iken efendiler on üç şüpheli eşhas yakalanmış ve bunlar muhtelif surette cezalandırılmıştır..

Bir de efendiler altın kaçırmak ... Sevahilde memleketimizin menabii varidatını İstanbul'a, harice akıtmak isteyen adamlar bulunmuştur. Ve yağ tenekeleri içerisinde kaçırdıkları paralar müsadere edilmiş ve bunlar da Hazinei Maliyeye verilmiştir. İşte burada şiddetli tedabire ihtiyaç vardır. (Ne kadar sadaları). İki bin lira kadar tutar efendim, altın miktarı. Binaenaleyh, idam kararı verdiklerimizin hepsi, haddi asgari olarak ondan fazla adam öldürmüş, halkın emniyetini, asayişini ihâl etmiş ve hayata kasdetmiş adamlardır. Bunların içerisinde Postacı Nazım ile refiiki Ali Hafız da vardır ki, bunlar Anadolu dâhilinde isyan çıkararak, halkın bütün hayatını kırmışlar ve namusuna tecavüz ederek, evler yıkarak, hanümanlar söndürerek bu suretle menafii milliyemizi ihlâl etmişlerdi. Bunlar da idam cezasıyla tecziye edildi. (Para ne oldu? sadaları). Efendim, demin de arz ettiğim veçhile Hazinei Maliyeye verilmiştir. (Miktarı ne kadardır? sadaları). İki bin liraya kariptir.

YUSUF ZIYA B. (Mersin) — Firari olup da İstiklâl Mahkemesine teslim olunanların miktarı ne kadardır?

MUSTAFA NECATİ B. (Saruhan) Devamla — Onların miktarını tabii söylemek istemem. Mıntakamızda firari kalmamıştır. Elimizde mevcut olan ve mühim olan işlerden bir kısmını da orduya verdik, bunlar 69 iştir. Efendiler! Bu işler içerisinde en mühim meseleler; Anadolu Cemiyeti Fesadiyesi meselesi, Pontus meselesi, bir de Çapanoğlu, Aynacıoğlu meselesidir. Zannedersen mıntakamızın da en mühim meseleleri bu meselelerdir. Efendiler; tabii bunları rüyet edemedik. Bunları rüyet edeceğimiz zaman mahkememizin tatili faaliyet etmiş olması itibarıyla bunları mahkemei âidesine tevdi ettik.

MUSTAFA B. (Tokad) — Rumlardan yakalananlar; yetmiş bin lira vererek yakayı kurtarmışlardır. Bunu da söyle de Heyet anlasın.

HÜSEYİN HÜSNÜ Ef. (İsparta) — Bu gibi casusları ve asker firarilerini size kim tutar getirir idi?

MUSTAFA NECATİ B. (Devamla) — Bit-tabii devairi âidesi.

HÜSEYİN HÜSNÜ Ef. (İsparta) — Onlar şimdi mevcut değil mi?

MUSTAFA NECATİ B. (Devamla) — Mevcuttur.

HÜSEYİN HÜSNÜ Ef. (İsparta) — İstiklâl Mahkemesi de burada mevcuttur. Hiç korkmıyalım.

MUSTAFA NECATİ B. (Devamla) — Biraz Pontus meselesinden bahsetmek isterim. Bugün cihanda tanınmış olan hükümetler içerisinde en âdil ve en ziyade memleketin hak ve hayatını müdafaa eden bir Hükümet varsa bizim Hükümetimizdir. Efendiler, Karadeniz sahilinde hayatımıza kasdetmek isteyen ve millî mevcudiyetimizi yıkararak Pontus Hükümeti teşkil etmek isteyen bir kitle vardır. Rumluk kütlesi. Bunlar Pontus teşkilâtı yapmışlardı. Bunların muayyen teşkilâtı, muayyen esasatı ve Avrupa'dan, İstanbul'dan elde ettikleri silâhları mevcuttu. Bunlar, Pontus faaliyete başlamazdan evvel yakalanmış ve faili aslı olmak isteyenlerin kısmı küllisi tevkif edilmiştir. Efendiler, bir sebep yok iken, İrlanda'da milyonlarca İrlandalıyı kesmek isteyen İngilizler gibi değil, sebep mevcut iken, biz karşımızda teşkilâtı muntazam bir faaliyet varken; onu faaliyete geçmeden yakalamadık ve en ziyade hakikata muvafık bir usul dahilinde yürüdük. Binaenaleyh, Meclisi Âlinizi ve Meclisi Âlinize mensup olan Hükümeti bu itibarla da takdir ederim. Tabiidir ki, Pontus Teşkilâtı elde edilmiş, vesaiki yakalanmış, silâhların bir kısmı da toplanmıştır. Bunların tekrar icrayı faaliyet etmeleri mümkündür. Fakat ona karşı Hükümetimiz müteyakkız ve icabeden vaziyeti almıştır. Arzu edilirdi ki, İstiklâl Mahkemesi bir müddet daha orada kalarak bu meseleyi kendisi halletsin. Fakat tensibi âliniz üzerine tabiidir ki, tatili faaliyet etmiştir, icabeden makamata evrakları verilmiştir.

Bu mühim meseleler içinde bir de Trabzon mebuslarının kaatilleri meselesi mevcuttur. O fedakâr arkadaşlarımızı katleden caniler de yakalanmıştır. ve evrakı mahkemesine verilmiştir. Tabiidir ki, bunlar devairi âidesinde rüyet edilecektir. Hulâsa olarak şunu arz etmek isterim ki: her halde bugünkü mevcut kanun ile firar meselesi - tekrar vukubulmak ihtimali bait olmakla beraber - vardır. Şüpheli eşhas meselesinin halli eldeki mevcut kavanin ile mühim meseledir. Sonra bazı teşkilâtı dahiliye ve muzır anasır meselesi de vardır ki, eldeki vesaitle

bunların halli meselesi de müşküldür. Binaenaleyh, İstiklâl mahkemesi makamına kaim olmak üzere her halde başka bir teşkilât düşünülerek bunlara vaziyet edilmelidir ve Meclisi Âlîni de bunu mühim bir mesele olarak telâkki eylemelidir. Bendeniz arkadaşlarımızın namına bu hissiyatımı arz ederim. Yalnız Maliye Vekâletine ait küçük bir mesele mahkememizde geçmiştir. Mahkememize şikâyet edilmiş, bilâ münaakasa emir vererek arzusu vechile istediği matbaaya bâzı levazimat tabettirildiği hakkındaki şikâyet vukubulmuş ve bu şikâyet evrakı da bugün getirilmiştir. Tabiidir ki, Meclise verilecektir. Bu meselede Heyeti Aliyenize aittir. Bittabi halledersiniz.

BİR MEBUS B. — Bin sekiz yüz istida verildiğinden bahsetmişsiniz. Köylü mıntakası merkez Amasya Livası hakikaten ...

MUSTAFA NECATİ B. (Devamla) — Hayır, Amasya merkez livası faal bir livadır. Amasya Livasını merkez ittihaz etmiştik. Halkın Beşinci Fırkaya karşı göstermiş olduğu fedakârlık ve Amasya halkının Kuvayi Millîyeye karşı vaziyeti şayanı şükrandır.

MUSTAFA B. (Tokad) — İnkâr etmiyelim. Her yerde vardır.

CELÂLETTİN ARİF B. (Erzurum) — Maslûp Nâzım'ın bir hâtırat defteri olduğu söyleniyor. Bu, nezdi âlinizde midir? Bunun hakkında biraz izahat verir misiniz efendim?

MUSTAMA NECATİ B. — Evrak Riyasete tevdi olunmuştur. Heyeti Aliyeniz arzu ederse tabii takdim olunur efendim.

REİS — Eskişehir İstiklâl Mahkemesi namına Rasih Efendi..

RASİH Ef. (Antalya) — Rüfakay Kram! Heyeti Celilenizin itimadını istihsale Eskişehir'e 5 Teşrinievvelde hareket etmiştik. Kısmen İzmir üzerine, kısmen de İstanbul ve Boğazlar üzerine olan harekâtımızın merkezini teşkil eden Eskişehir'e vüsulümüzde vaziyet şu halde idi : İstanbul'dan akın akın çıkan propagandacılarla casusların İzmir - Adapazarı tarikiyle gelenlerini Geyve civarında ve Bursa - Yenişehir tarikiyle gelenleri de bütün Ertuğrul, Eskişehir, Kütahya livalarında öyle azim bir faaliyet devresinde bulduk ki, âdeta cevelânlar; boşanmış bir arı kovasının, arılarının gezintisine benziyordu. Onu bu tarafa, yirmisi o ta-

rafa geçiyor. Oraya vüsulümüzün ferdası gününü muhakemeye başlamazdan evvel, işe başlamazdan evvel vaziyeti hakiki bir surette görebilmek ve lâzımgelen tedabiri evveliyeyi düşünebilmek için iptida ordu kumandanları ve liva mutasarrıflarıyla lâzımgelen temasımızı yaptık. Temas neticesinde mahkemelerin teşkili için kabul buyurulan kanunun müzakeresinde bâzı arkadaşlarımız tarafından izhar buyurulan bir telâş vardı ki, maâşşükram Heyeti Celilenize arz ederiz ki, o telâş bîmâna imiş. Heyeti Celilenizden maada tabiidir ki, memleket ve vatanın mukadderatiyle hiç kimse daha fazla alâkadar olamaz. Fakat orada, gittiğimiz makamlar dahi aynı Heyeti Celilenizin düşündüğü gibi mehakimin teşkilinde izharı memnuniyet ederek, mehakimin vazifesini teshil için ellerinden geldiği kadar yardımı hiçbir vakit dirig etmemişlerdir.

MAZHAR B. (Üsküdar) — Mecburdurlar zaten.

RASİH Ef. (Devamla) — Tabii, fakat çalışmakta fark vardır a.... Eskişehir, Kütahya, Ertuğrul livalarında, kısmen de İzmit'e müllhak, şimdi İzmit Livasının muvakkaten merkezi olan Geyve'den ibaret olan mıntakamız dâhilinde hiyaneti harbiye ve hiyaneti vataniye mesailini mevzuubahis eden mahkememizin en ziyade iştiغال ettiği bu mesaildir. Bunlardan hiyaneti vataniye mesaili olarak (22)...

NEŞET B. (Üsküdar) — Geyve'ye ait bahsiniz en ziyade Geyve'nin cephe olduğundan dolaydır. Rica ederim Geyve'nin içinde zuhur etmediğini tasrih ediniz.

RASİH Ef. (Devamla) — Hayır o değildir efendim. Mıntakamız dâhilinde olduğundan dolaydır. Kuvayi İnzibatıyede bulunmaktan dolayı (12), hiyaneti harbiye, casusluk, düşman lehine propaganda (141); firar esnasında şekavet (24) dâvadır. Bundan maadası firara mütaallik dâvadır. Tensip buyurursanız onun adını zikretmiyeyim. Bu devrinin rüyeti esnasında efendim, Eskişehir'e vardığımız hafta idi,, Eskişehir'de bir taraftan Kuvayi Seyyarenin orada devam etmekte olan yolsuz harekâtı, bir taraftan da etrafta bulunan firari şakilerin taziyki yüzünden halk hattâ evinde bile malından, canından, namusundan emin değil bir va-

ziyette idi. Maalesef bunu zikretmek mecburiyetindeyiz. Hattâ biz vardığımız zaman hikâye ettiler, siz buraya gelmezden biraz evvel buradan hareket eden trenin birisinde, müsteciren girdiği evin eşyasını kendi malı gibi trene yükletip götüren bir adam vardı dediler. Yani bu dereceye kadar emvale tecavüz, taarruz ilerlemiş bir vaziyette idi.

BİR MEBUS — Kim imiş bu, Rasih Efendi?

RASİH Ef. (Devamla) — Canım kim olacak? Kuvayi Seyyareden birisi ... On beş yirmi gün sonra idi, bunlar yalnız halkın, efradı milletin hukukuna riayet etmemekle iktifa etmiyerek hukuku Hükümete de tecavüz etmek ürettini gösterdi. Kendi adamlarından birisi orada bulunan irtibat zâbiti yüzbaşı bey polis dairesine kendisinin hususi bir işi için müracaat ediyor ve polis vasıtasıyla o adamı cellbediyor. Polis Komiserinin huzurunda takati kalmıyacak derecede döğüyor, Sonra da getirmiş olduğu adama bunu Kütahya'ya götürdün, orada temizlersiniz diye teslim ediyor. Bu adam nasılsa oradan yakayı kurtarıyor, Mahkememizem müracaat ediyor. Mesele yalnız darp olsaydı mahkememizin salâhiyeti dâhilinde bir mesele olamazdı. Fakat darip bir defa bir memuru askerî, saniyen memleketin asayişini, milletin hukukunu muhafazaya memur bir dairei resmîyede, polis dairesinde efradı milletten birisini dövmesi her halde hukuk Hükümeti bu suretle ihlâl eüret edene karşı mahkemenin işle alâkalanması ve bu hususta dâvayı rüyet etmesi muvafık görüldü. Dâvaya vaziyed edildi ve o günü muhakemesi icra edilerek kendisine altı ay hapis cezası verilmele beraber memuriyetinden de tardedildi. ve orada darp esnasında bulunan komiserin sükût etmesinden dolayı ona da memuriyetinden tart ve üç ay hapis cezası verildi. Bu suretle mahkemenin salâhiyeti dâhilinde vazifesine devamı neticesinde, bütün Eskişehir Livasında firar, şekavet kalmadığı gibi, Kütahya Livasında da son zamanda yalnız bir şakiden başka şekavetle iştiğal eden kimse kalmamıştır.

Dünkü gün arkadaşlarımızdan birisi bir dâvayı mevzuubahs ettiler. O dâvaya Mahkememiz vaziyed edeli zannederim iki ay oldu, ondan evvel divanı harb tahkikat yapıyordu, tahkikatını ikmal etmemişti. Tahkikatını ikmal ettikten sonra bize verdi. Mevkufinin çokluğu,

Eskişehir'in merkez olması dolayısıyla orada başlanmış işlerin neticelenmemesi yüzünden Kütahya'ya gidilemedi. Evrakın tevdiî ânında muhâkemeye başlanılmadı. Bir bu sebep, bir de Kütahya'da bulunan birçok maznunlar Kuvayi Seyyare tarafından himaye ediliyordu. Eğer orada Muhâkemeye başlayacak olursak başka bir vaziyet ihdas etmek ihtimali de vardı, mahkeme onu nazarı itibara alarak bu mevkıfları Eskişehir'e cellbettirdi, Eskişehir'de o sıralarda Kuvayi Seyyare meselesinin halledilmesi anının takarrüp etmekte olduğu görüldüğünden, Kuvayi Seyyare meselesinin hallinden sonra bu dâvanın Kütahya'da rüyeti tensib edildi. Çünkü pek çok şahit, pek çok müddei var. Bunların ise Eskişehir'e cellpleri mütaasir olacak, her halde Kütahya daha muvafık görülmüyordu. Bu gaye ile mahkememize tatili faaliyet kararı tebliğ edilmezden on beş gün evvel Kütahya'ya gidildi, orada muhakemeye başlandı. Bu da Kütahya Millî Alay Kumandanı İsmail Hakkı Beyin dâvasıydı. Muhâkeme neticelenmek üzere iken Eskişehir'e birçok muhakemesi icabeden eşhasın geldiği, tevkîfhaneye için müşkülât çekilmekte olduğu Garp Cephesi Kumandanlığından işar edildi. Müstacelen davet yapılıyordu. Bu mecburiyetle muhakeme neticelenmeksizin tekrar dönülmek üzere Eskişehir'e avdet edildi. Eskişehir'e avdetimizin ikinci günü idi. Eskişehir'deki işler kısmen tesviye edildikten sonra mahkeme tatili faaliyet kararını tebellüğ etti. Onun için Kütahya'ya gidip İsmail Hakkı Beyin muhakemesini ikmal edemedik. Netice itibarıyla tebliğ buyurulan Meclisi Âlinizin kararı veçhile İsmail Hakkı Beyin evrakı Garp Cephesine ve ait olduğu Divanı Harbe tevdi edilmişti. Dünkü kararnamei Âlinizle de oradan bura İstiklâl Mahkemesine nakli tensip buyuruldu. Tabii o suretle intacedilecektir.

Mahkememizde neticelenmemiş derdesti rüyet 128 evrak vardı. Bunlardan Garp Cephesine ait olanlar Divanı harplere verilmek üzere, Eskişehir Müddeiumumiliğine ait olanlar mahkeme tevdi edilmek üzere teslim edilmiştir. Meclisi Âlinizce tanzim buyurulan şu kanunun tatbikından bizim ihtisasatımız şu ki: Bizim milletimiz, gerek hukuk ve gerekse ceza işlerinde bugünkü mahkemin kuyudundan bizar bir hal-

de; muhakematın uzamasından pek muztarip, pek zarardide bir halde inliyor. Bu mahkemelere karşı halkın göstermiş olduğu teveccüh ve rağbetin kısmı âzamını Meclisi Âlinizin kabul buyurduğu kanunun usulü tatbikında kabul buyurulan derece saniyen birtakım usule tâbi olmamasında aramamız icabeder. Onun için bilhassa hukuk ve ceza mahkemelerimizi düşünürken; memleketimizin bu husustaki ihtiyacatını düşünürken bilhassa bu nazarı itibara alınacak bir noktadır ki, mahkemelerde katiyet, bir de sürati temin etmek için bugünkü mevcut olan usulleri ne suretle refetmek, ne suretle tadil etmek icabederse her halde nazarı itibar ve ehemmiyete almak icabeder kanâatindeyim.

BİR MEBUS B. — Kazaları gezdiniz mi

RASİH Ef. (Oevamla) — Hepsine güdemedik.

OSMAN NURİ B. (Bursa) — Bendeniz de Konya İstiklâl Mahkemesi icraatı hakkında izahat arz edeyim. Yalnız heyetimizin derece faaliyetini lâyikiyle bilmek için, ne gibi hâdisata mâruz kaldığımız ve bu hâdisatı ne gibi bir prensiple takibettiğini ve binnetice ne gibi tesirat husule getirdiğini arz etmek mecburiyetindeyim. Şunu da kaydetmeden geçemiyeceğim: Konya İstiklâl Mahkemesini, diğer İstiklâl mahkemelerimiz gibi telâkki buyurmamalıyız. Gerçi haiz olduğu salâhiyet ve tetkik ettiği mevât itibarıyla hepsi birdir. Fakat o mevâtın kesreti ve kesafeti noktai nazarından Konya İstiklâl Mahkemesi pek müstesna bir mevkiide kalmıştır. Bu mâruzatımı ispat için gider gitmez mâruz kaldığımız vaziyeti izah edeceğim: Malûmu âliniz biz işe başlamazdan evvel Konya hâdisesi ve Konya isyanı hâdis olmuştu. Divanı harplerin; Konya'da onu mütecaviz divanı harbin seri faaliyetine rağmen, nefsi merkezde sekiz yüzü mütecaviz mevkuf ve mülhakatta Seydişehir, Beyşehir velhasıl isyan zuhur eden bütün mahallatta bin beş yüzü mütecaviz mevkuf; bizden icraat bekliyordu... Konya merkezinde hapishaneiumumi ve hususi tevkifhaneler, nezarethaneler tamamıyla bu gibi eşhasın mevkufiyetine tahsis edildikten maada kışlalar vesair böyle yerlerde yine bugibi eşhasın tevkifine hasrolunmuştu. Mülhakatta camiler ve saireler de keza maznun olanların ikametine tahsis edilmişti. Diğer taraftan da isyana iştirak etmiş

olduklarından bahsile şüphe edilen yüzlerce eşhas da buralara sevkolunuyordu ve bunların ne için sevkolundukları da meçhuldü. Arzettiğim kesanın, isyana sureti iştiraki, derece iştiraki ve sureti alâkası nedir ve neden ibarettir? delili de mefkut idi. Yalnız isyana iştirak ettiğinden bahisle ve iki satırlık bir tezkere ile bize veriliyorlardı. İşte heyetimiz Konya'da işe başladığı zaman bu vaziyete mâruz kaldı ve bu tarzda tetkikatama başlandı.

Birinci derecede, divanı harblerin faaliyetini tatil ettik. Konya'ya muvasalatımızın ertesi günü vukubulan tamimimiz üzerine bütün divanı harbler tatili faaliyet eylediler ve onların evrakını tesellüm ettik. Müteakiben beyanname-mizi, bütün mülhakata, bütün mahallâta ve mntakamız dâhilinde bulunan bütün kuraya tebliğ ve tamim ettik ve beyanmemimizin tebliğ edildiğine dair de bütün dairelerden, birer tebliğ zabıt varakası istedik. Bâdehu bizzat tevkifhaneleri gezdik. Bütün mevkufuları yegân yegân isticvap ederek hüviyetlerini tesbit ettik; zaten esbabı mevkufiyetleri de mefkut idi. Bu suretle tanzim edilen defterlerle; makamı vilâyetten, polisten, jandarmadan, kazalardan ve makamatı resmîyei saireden bunların esbabı mevkufiyetini sorduk. Maatteessüf pek nâkis cevap geldi. Öyle, binlerce eşhasın muhakemesini icraya mecbur olan heyetimiz bir meçhuliyet içinde hareket mecburiyetinde kaldı. Tabii, vürut eden cevapları da tetkik ettik ve bu cevaplar içerisinde delil gösterilemeyenleri ve ne den dolayı ve kimin tarafından tevkif olduğu bilinmeyenleri; delâil zuhurunda haklarında tahkikatı kanuniye icra edilmek üzere muhakemelerini talik ettik ve delil gösterilenler hakkında muhakemeye başladık. ve bu suretle muhakememize devam ettik; geceli gündüzlü çalıştık. ve bu müddet zarfında - nevilerini tâdada lüzum görmüyorum; şayet Heyeti Celileniz hafi bir celseyi tensip buyurmuş olsaydınız bu hususta biraz daha tafsilât verebilirdim; Şimdi miktarı hakkında izahat vereceğim - beş yüzü mütecaviz karar verdik... Müddeti ikametimiz esnasında verdiğimiz kararlar beş yüzü mütecaviz olduğu gibi iki yüz küsur evrak da devrettik.

Konya hâdisesinin sebebi zühuru hakkında biraz izahat arz edebileceğim: Konya hâdisesi;

pek eskiden kurulmuş bir temel mahsulüdür. Bunun daha sarıhi; bir buçuk sene evvel; Konya vilâyetini işgal eden Cemal Beyin ve onun refikî melaneti olan Zeynelâbidin'in etkileri tohumun mahsulüdür. Bunlar nüfuzlarından istifade ederek bu hareketi lâzımgeldiği kadar tevsiya çalışmışlar ve ilk Kuvayi Milliyenin hareketi esnasında onu imha etmek için Bozkır hâdisesini zühura getirmişler. Bozkır hâdisesi netice vermeyince müteessir olmamışlar; noksan teşkilâtı ikmale çalışmışlar ve sonra; erbabı nüfuzdan aralarına daha fazla eşhas ithal ederek birinci Konya hâdisesini ihdas etmişler.. Birinci Konya hâdisesinde muvaffak olamamışlar; fakat yine meyus olmamışlar; çalışmışlar ve bu dafa daha mahirane faaliyete getirmişlerdir.

Teşkilâtın tamam olduğunu zannederek ve tekemmül ettiğine kanaat getirdikten sonra da bu son isyanı meydana getirmişler. ve bunda da hamdolsun muvaffak olamamışlardır. Şayanı nazardır ki, bu müfsitler; hem meyus olmamışlar ve hem de lâzım olduğu gibi hareket etmişler... Birinci hâdisede ne gibi eshabın noksan olduğunu arıyarak onu ikmal etmişler ve ikinci hâdisede de ne gibi mevaniden dolayı hâdisenin netice vermediğini tetkik etmişler ve o noksanı da ikmal ederek üçüncü hâdiseyi meydana getirmişlerdir. Teşkilâtları; o muhitte gayet müessir ve pek mükemmeldir.. Maksatları: Konya merkezinde kıyam ve galeyana yapmak, orada bir hükümeti muvakkate tesis etmek ve faaliyeti tevsi ederek kazalara kadar teşmil ettikten sonra Karaman'da Yunan'la birleşerek Ankara'ya doğru taarruz etmek ve sonra İstanbul yolunu açmak...

Bu şekil teşkilâtı, tahkikatımız esnasında bâzı mevkufların itirafat ve ifşaatından anladık...

Konya hâdisesi, işte bu suretle zuhur etmiş ve malûmu âliniz olduğu üzere neticesiz kalmıştır... Bu teşkilâtı idare edenler, cidden fevkalâde takdire şayan bir meharret sarfetmişlerdir. ve muvaffakiyetlerinin husule gelmemesi de sırf onu idare eden ellerin mahir olmamasından ileri gelmiştir.

Eğer bu program mâhir bir elden takib edilmiş olsaydı muvaffakiyetler muhakkaktı...

Bu teşkilât da muhitin bütün tabakası halkını nazarı dikkate almışlar ve o veçile Hükümetimiz aleyhine teşvik etmişlerdir.

Meselâ: Gayrimünevver olanların müzaheretlerini temin etmek için demişlerdir ki :

Yapılan bu hareket; doğrudan doğruya Halifemize isyandır. Kuvayi Milliye'nin şu hareketi, Ankara Hükümetinin ve Meclis'in şu hareketi, bizim muhafai istiklâlimiz ve temini hâkimiyetimiz için değildir, sırf kendi ceplerini doldurmak ve Halifeye karşı yürümek içindir.

Halbuki bu halleri, bizim şeriatimiz tecviz etmez.. Kim bunlara iştirak ederse, kim bunlarla birlikte Yunan'a karşı giderse şeran şöyle kâfirdir demişler ve bu suretle halkın cahil kısmını elde etmişlerdir.. Sonra Şevketmeap Efendimizin... (Kim o sesleri).

Vaziyeti nazarı halkta makbul göstermek için demişler ki: Nâmağlup İngiliz'e ve onunla beraber hareket eden dört muazzam Hükümetin fenedeki terekkiyatına ve medeniyetine karşı; Harbi Umumiden pek biçare çıkan Türkiye'nin ve biz Türklerin mukavemet inkârı yoktur.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Osman Beyefendi, bu telkinat ferdan ferda mı olmuş, yoksa aleni, bir camide bir mevza iradı suretiyle mi olmuş - hususi mi olmuş?

OSMAN NURİ B. (Devamla) — Bir sene zarfında yalnız Konya merkezinde hafi yirmi bir içtima yapılmış... (Hükümet yok mu imiş sesleri).

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Oradaki vali ne yapıyormuş?...

(Uyuyordu sadaları).

(MUSTAFA B. (Tokat) — Hükümetten evine, evinden Hükümete gitmiş!... Buradaki valiye de bir bakın?

OSMAN NURİ B. (Devamla) — İptida Kadınhanlı Hoca Ahmet Efendi isminde birisi 9 - 10 ay evvel, oraya gelmiş, Mezaristanda resmi tahlifi iera edilmiş; herkes nükâhı üstüne yemin ederek, bu suretle meseleye tevessül edilmiş, sonra Saraydan gelmiş olan Celâl isminde birisi, müthiş para ile, etrafı idlâle çalışmış... Bunların safahatı muhtelifdir ve şimdi arzına lüzum görmüyorum.

Propaganda'dan da bahsediyordum: münevver halkı Padişahın mağdur olduğunu ve memleketin selâmeti için İngilizler'e serfuru etmek-

ten başka bir çare olmadığını ve bu suretle ehven kurtulacağımızı ve harekâtı milliyenin buna pek fena bir darbe olduğunu ve bunları imha lüzumundan bahetmişlerdir. ve buna muvaffak olunursa; İstanbul yolu açılacağından ve ticaretin inkişaf edeceğinden ve iflâsa düşen tüccarların da bu suretle kurtulacağından bahsetmişler o kısım münevverleri de böyle işgal etmişlerdir.

Köylülere; asker vermiyeceklerinden, vergi vermiyeceklerinden velhasıl onların mizacını okşayacak daha birtakım muvafık şeylerden bahsederek köylüleri de elde etmişler ve birden bire kıyam husule gelmiştir. İşte Konya hâdisesinin esbap ve neşeti ve cereyanı arz ettiğim keyfiyetten ibarettir.

Biz oraya gittiğimiz vakitlerde hakikaten her hangi bir heyeti, müşkülâta duçar edecek müşkül bir vaziyete girdik. Çünkü binlerce mevkufun muhakemesini icra etmek mecburiyeti altında bulunuyorduk. Halbuki bunların bir kısmı şüphe üzerine getirilmiş, kimisi işgal edilmiş, kimisi de maksadı bilmeksizin, münevverlerin icra ettiği tesir neticesiyle işgal edilmiş, halbuki Meclisi Âliniz müntakim değildir. Hissi intikam ile hareket etmez, sırf ıslah ve gayret maksadiyle hareket eder. Bu noktayı nazarı dikkate aldık. İcra ettiğimiz tedbir, iştiraki sabit olmıyanlar veyahut saffet ve cehlinden dolayı işgal edilerek iştirak edenler hakkında itidal, fakat tesiri fikrisiyle, tesiri şahsi ile ve sonra bu husustaki mesaisiyle âmil mevkiine geçen erbabı nüfuz hakkında şiddet gösterdik.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Şayanı şükrandır.

OSMAN NURİ B. (Devamla) — Zannediyoruz ki, Konya memleketi mülhakatı ile beraber yaptığımız icraattan dolayı Meclisi Âlinize şeref vermiştir. Asker firarileri hakkında ve diğer hususat hakkında malûmat vermek istemiyorum. Ve lüzum da yoktur. Esasen arz ettiğim gibi, heyetimiz mühim bir meşguliyet arasında boğulmuştu. Konya hâdisesi ile işgal ediyordu ve diğer cihetlere pek o kadar bakamadı. Binaenaleyh, mâruzatımız bundan ibarettir.

EMİN B. (Eskişehir) — Hükümet bu tahrikâta karşı birşey yapmamış mı idi?

OSMAN NURİ B. (Devamla) — Arz ettiğime efendim, bu yeni bir şey değil, bir büçuk se-

neden beri devam eden bir propaganda neticesidir.

HASAN SİDDİK B. (Van) — Keyfiyet validen soruldu mu efendim.

HAMDİ NAMİK B. (İzmit) — Beyefendi İstiklâl mahkemelerinden bahsediyoruz.

OSMAN NURİ B. (Devamla) — Soruldu efendim, her cihetten soruldu ve lâzımgelen tahkikat yapıldı ve bu meseleyi tenvir için Heyeti Celileniz ayrı bir heyet gönderdi. O, yalnız bununla işgal etti, tetkikatını mübeyyin fezlekeyi Heyeti Aliyenize arz etmiştir.

REİS — Efendim, meseleyi yekdiğerinden tefrik ediniz, İstiklâl mahkemelerine ait olan mesele bitsin de Konya meselesine ait heyeti tahkikiyeyi ayrıca müzakere ederiz.

FERİT B. (Çorum) — Efendim iki kelime arz edeyim, biz Konya meselesi hakkında yaptığımız tahkikatı intacettik, raporu tebyiz ediliyor. Yarın Heyeti Aliyenize takdim edilecektir. Binaenaleyh, Konya mesaili hakkındaki müzakereyi veyahut buna ait izahatı tehir buyurmanızı rica ederim.

RİFAT B. (Kayseri) — Şimdiye kadar niçin tebyiz edilmedi?

FERİT B. (Çorum) — Cevaplar bekledik, efendim, vali beyden ve diğer zevattan cevaplar bekliyorduk, bunlar neticelendi, ondan sonra bitirdik, yarın takdim edilecektir. (Pekâlâ sesleri).

REİS — Pozantı Mahkemesi namına söz söyleyecek var mı

ATIF B. (Bayazıt) — Bendeniz Pozantı İstiklâl Mahkemesi hakkında bâzı malûmat vereceğim, evvelce mahkememiz diğer rüfekamızın intihapları zamanında teşekkül etmemişti. Onların intihabatından iki ay sonra görülen lüzum üzerine mahkememiz teşekkül etmiş ve gitmiştik. Mahkememizde rüyet edilen ceraimin adedi hakkında arkadaşlarımızdan Abdülkadir Kemali Beyin malûmat vereceği zanniyle adedini almamıştım. Kendileri de burada mevcut olmadığından dolayı bizzarure bundan bahsedemeyeceğim. Yalnız icraatımız hakkında mücmel malûmat verebileceğim. Bir de Refik Şevket Beyin, buyurdıkları tarzda seyyar halini almayı muvafık gördük ve binaenaleyh, Kozluk, Pozantı, Hassa civarlarına kadar köy köy, kaza kaza doluştuk. ve orada lâzımgelen irşadatta bulunmak-

İla beraber, lâzımgelen muhakematımızı da yaptık. Bu muhakememizde birçok asker firarilerine ait hiçbir fert idam etmedik, yalnız bunların içerisinde üç tane asker firarisi idam etmiş ki, bunlar kendilerine terfîk edilen ve mahalli mahsuslarında tutulduktan sonra sevkedilen ve muhafazalarına memur jandarmayı doğrudan doğruya fırsatını bulmak suretiyle hayvanından indirip koyun gibi kesmeye teşebbüs etmişler ve bir tanesi yarıya kadar kesmiş, muvaffak olamamış, diğeri - sen birşey yapamıyorsun - diyerek kendisi almış ve kesmiş ve keserken maktulün boğazını tutmakta olan üçüncü arkadaşının da parmağını uçurmuştu, bunlar böyle bir şenâat irtikâp etmişler ve bundan dolayı idam edilmişlerdir. (Muvafık sesleri). Diğer bir tanesi de iki yolcuyu katil ve bir tanesi de cerhettiğinden dolayı idam edilmiştir. Bir tanesi de gece baskın yapmak suretiyle yapmış olduğu şekavetten, ahalinin evlerini basarak kendilerinden para almak için, para mahallerini söyletmek için haremelerin başlarını ve saçlarını maşâlarla yakmak suretiyle yaptığı tâziplerin sabit olması hasebiyle o da idam edilmişti. İki tane de casus idam edilmiştir. Bu casuslardan bir tanesi on lira mukabilinde ve köyünde bir hane verilmesi va'diyle, casusluğu yapmakta olduğu bizzat ikrar ve şühudün şahadetiyle sabit olmasından dolayı idam edilmiştir ve diğer casus da dört tane şahidin reyülayın müşahedatı ile ...

(MUSTAFA B. (Karahisarî Şarkî) — Hangi nama casusluk yaptılar?

ATIF B. (Devamla) — Fransızlara efendim; şahitlerin müşahedatı ile tebeyyün ettiğinden bu suretle bunlar idam edilmiştir.

Bir ihtiyat zâbitinin de emniyeti suiistimalinden dolayı kendisi bir sene mahkûm edilmekle beraber almış olduğu, yani almaya cüret etmiş olduğu paranın - ki 300 liradan ibaret olan bu paranın - tazminine karar verilmiş ve bu suretle tecziye olunmuştur. Diğer bir jandarmayüzbaşısının da, vazifesini suiistimal ederek, ticaretle meşgul olması ve efradını gayrikanuni mahallerde istihdam etmesinden dolayı yalnız meslekimin tebdiline karar verdik.

NECİP B. (Ertuğrul) — Azdır.

ATIF B. (Devamla) — Az verdik. Fakat bâzı fedakârlıkları olması münasebetiyle ona

mukabeleten bu suretle tecziye ettik. Diğer bir jandarma kumandanının Anafartalar cihetinde ahalinin göndermiş olduğu üç dört jandarmaya mukabeleten ve binaenaleyh, bunların müdafaa-da bulunduğunu zikretmesi üzerine mahallinden bizzat tahkikat icra ederek bunun iftiradan ibaret olduğunu ve hattâ atmış oldukları kurşunların hesabını âmirlerine sahih bir surette verebilmek için yapılmış bir hareket olduğu sabit olması yüzünden jandarma kumandanını tarzettik ve Garp Cephesi Kumandanına gönderdik. Diğer bir askerî yüzbaşısı divanı harbî örfî reisi bulunuyormuş. Kozan mıntakasında bir jandarma neferinin vazifesinde tekâsülünden dolayı evrakiyle beraber ahaliden yedi şahidi yirmi iki gün bigayrihak, bilâ sual ve bilâ cevap hapsedtiğinden dolayı kendisinin altı ay müddetle hapsine karar verdik.

HAYDAR B. (Kütahya) — Reis Beyefendi, Âtîf Beye bir sual soracağım. Âtîf Bey, Kolordu Kumandanı Salâhattin Bey hakkında mahkemei Aliyenizden sâdır olan hükmü giyabi kendisine tebliğ edilmişse müddeti kanunîyesi zarfında mahkemei aidesine itiraz etmiş mi? ve etmemiş ise müddeti kanunîyesini mürur ettirerek ilâm kesbi katiyet etmiş ise bu hüküm infaz edildi mi? Edilmemiş ise, infaz edilmemesinin esbabı nedir? Bu cihete dair izahat verin.

ATIF B. (Devamla) — Remzi Efendi isminde bir jandarma zâbiti Maraş mıntakasından Maraş'a celbolunması üzerine Kars cihetinde bir dul kadından iki tane hayvan isticar eder. Hayvanların ücretlerini vermekle beraber hayvanları mahalline iade etmez. Aylarca vukubulan müracaata karşı ancak bir tanesini getirebilir. Biz oraya muvasalatımızda bize müracaat ettiler. Biz de doğrudan doğruya Salâhattin Beye bu Mülâzım Remzi Efendinin mahkememize gönderilmesi lüzumunu bildirdik. Kendisinden almış olduğumuz cevapta, böyle bir salâhiyetin sizin mahkemenize verildiğine dair bir haberi-miz yoktur. Binaenaleyh ben bunu size göndermekte mazurum deniyordu. Biz de tam muhakeme esnasında idik, düşündük, mahkemenin bu gibi salâhiyeti haiz olup olmadığı kendisine tebliğ edilmiş olacağı katî idi. Binaenaleyh bu tebliği okumadığına hükmederek yalnız bir hafta hapsine ve bir aylık maaşının kat'ına karar verdik. (Kimin sesleri).. Kolordu Kumandanı Salâhat-

tin Beyim. Bunun üzerine bir telgraf çektik. bu kararımızı kendisine doğrudan doğruya bildirmedik ve Meclis Reisimize müracaat ettik ve ananesiyle bildirdik, Millî Müdafaa Vekâleti vasıtasıyla tebliğini teklif ettik.

MÜFİT Ef. (Kırşehir) — Hüküm verilmeğe üzere istievaba alınacağını tebliğ ettiniz mi?

ATIF B. (Devamla) — Alınacağını tebliğ etmedik, doğrudan doğruya hüküm verildiğini tebliğ ettik. İstievaba lüzum görmedik, çünkü vazifemizi halâ müdrük bulunmuyordu. Bunun üzerine kendilerinden ikinci bir cevap telgrafı

aldık. Telgrafında : (Bugün Büyük Millet Meclisinin istinad etmiş olduğu cepheleden birisinin yükünün omuzumda olduğunu, hüküm verirken takdir ettiniz mi?) diyordu. Bunun üzerine kendisine lâzımgelen cevap verilmiştir. O cevap da burada mevcuttur. Salâhattin Bey meselesi bundan ibarettir.

REİS — Rûfekanın sözleri mahfuzdur. Müsaadenizle beş dakika tenaffüs etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

(Ekseriyet hâsıl olmadığından üçüncü celse inikat etmemiştir).

Sevkiyat Efrat ve Küçük Zâbitanına Verilecek Yevmiye hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Feyyaz Âli B. (Yozgad), Necati B. (Bursa) Haşim B. (Çorum), Rifat Ef. (Konya), Rasih Ef. (Antalya), Mustafa B. (Karahisarî Şarki), Mahmut Sait B. (Muş), Hüseyin B. (Elâziz), Mazhar Müfit B. (Hakkâri), Zamir B. (Adana), Mustafa Vasfi B. (Tokad), Nusret Ef. (Erzurum), Abdülhalim Çelebi Ef. (Konya), Sabri B. (Kastamonu), Emin B. (Erzincan), Mustafa B. (Dersim), Halil İbrahim B. (Antalya), Rıza Ef. (Yozgad), Nuri B. (Bolu) Hafız İbrahim Ef. (İsparta), Abdullah Ef. (Bolu), Esat B. (Lâzistan), Musa Kâzım Ef. (Konya), Ziya B. (Kengirî), Celâl B. (Trabzon), Rasim B. (Cebelibereket), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Mustafa Necati B. (Saruhan), Rüstem B. (Oltu), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Mustafa B. (Diyarbakir), Ruşen B. (Gümüşane), Şeyh Fikri Ef. (Genç), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Hüsnü B. (Bitlis), Neşet B. (Kengirî), Halil B. (Ertuğrul), Diyağ Ağa (Dersim), Abdullah Ef. (Adana), İsmail Remzi B. (İsparta), Ömer Lâtîfi B. (Saruhan), Tevfik Ef. (Kengirî), Ali Vâsif B. (Genç), Yasin B. (Oltu), Mehmet Ragıp B. (Amasya), Dursun B. (Çorum), Kâzım Hüsnü B. (Konya), Cevdet B. (Kırşehir), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Derviş B. (Bitlis), Ali B. (Amasya), Avni B. (Saruhan), Rıza B. (Kırşehir), Rıza Vamık B. (Sinob), Osman Nuri B. (Bursa), Mazlûm Baba Ef. (De-

nizli), Ragıp B. (Kütahya), Sırrı B. (Ergani), İsmail Safa B. (Mersin), Kasım B. (Muş), Ahmet Ef. (Yozgad), Veli B. (Burdur), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Rıza B. (Muş), Yusuf İzzet Pş. (Bolu), Muhittin Baha B. (Bursa), Feyzi Ef. (Malatya), Sadık B. (Kırşehir), Atif B. (Kayseri), Ziya B. (Sivas), (Dr. Suat B. (Kastamonu), Reşat B. (Saruhan), Necip B. (Ertuğrul), Hakkı Hâmi B. (Sinob), Âtîf Ef. (Ankara), Emir Pş. (Sivas), Behçet B. (Kengirî), Salâhattin B. (Mersin), Hasan Sittik B. (Van), Celâlettin Arif B. (Erzurum), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Refik B. (Konya), Derviş B. (Mardin), Kâzım B. (Karesi), Hakkı B. (Ergani), Fuad B. (Çorum), Vehbi B. (Niğde), Ziya Hürşit B. (Lâzistan), Rifat Ef. (Kayseri), Dr. Fuad B. (Bolu), Haydar B. (Kütahya), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Mesut B. (Karahisarî Şarki), Müfit Ef. (Kırşehir), Şemseddin Ef. (Ankara), Ömer Vehbi Ef. (Konya), Arif B. (Konya), Naim Ef. (İçel), Besim B. (Kastamonu), Ali Rıza Ef. (Batum), Bahri B. (Yozgad), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Ata B. (Niğde), Sabit B. (Kayseri), Besim Atalay B. (Kütahya), Ahmet Hilmi B. (Kayseri), Mehmet Ef. (Adana), Dr. Ali Haydar B. (Genç), Tevfik B. (Van), Yusuf Ziya B. (Mardin), Sait Ef. (Kengirî), Yusuf Ziya B. (Bitlis), Hafız Abdullah Ef. (İzmit), Fikri Faik B. (Genç), Şeyh Seyfi Ef. (Kütahya), İs-

mail B. (Erzurum), Refik Şevket B. (Saruhan), Âtîf B. (Bayazıt), Celâl B. (Genç), Hamdi B. (Amasya), Hasan Basri B. (Karesi), Âlim Ef. (Kayseri), Ferit B. (Çorum), Haydar B. (Van), Hamdi Namık B. (İzmit), Hasan Tahsin B. (Antalya), Esat Ef. (Aydın), Necip B. (Mardin), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Şevket B. (Sinob), Asım B. (Erzurum), Mehmet B. (Biga), Mehmet Vehbi Ef. (Konya), İsmail Fazıl Pş. (Yozgad), Rifat B. (Tokad), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Tahsin B. (Aydın), Şakir B. (Ankara), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Nebil Ef. Karahisarı Sahip), Hasan Ef. (Denizli), Nâzım B. (Tokad), Mustafa Lûtfi Ef. (Siverek,

Abdülğani (Muş), Yahya Galip B. (Kırşehir), Abdülhak Tevfik B. (Dersim), İhsan B. (Cebelibereket), Hacı Tahir Ef. İsparta, Hüseyin Avni B. (Kozan), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Hasan B. (Trabzon), Salâhattin B. (İstanbul), Operatör Emin B. (Bursa), Dr. Fikret B. (Kozan), Tufan B. (Hakkâri), Hulûsi Ef. (Kastamonu), Emin B. (Canik).

(Kabul etmiyenler)

Ali Ulvi B. (Burdur).

(Müstenkifler)

İki müstenkif.

Bozkır Kaymakamı Demir Asaf Bey Ailesine Maaş Tahsisine dair Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Besim Atalay B. (Kütahya), Abdülhalim Çelebi Ef. (Konya), Arif B. (Konya), Hakkı Hâmi B. (Sinob), Ahmet Hilmi B. (Kayseri), Haydar B. (Kütahya), Necip B. Ertuğrul, Emin B. (Erzincan), Tunah Hilmi B. (Bolu), Veli B. (Burdur), Hasan B. (Trabzon), Mustafa B. (Antalya), Ali Vâsîf B. (Genç), Hamdi B. (Amasya), Naim Ef. İçel, Ali B. (Amasya), Tevfik Ef. (Kengiri), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Diyar Ağa (Dersim), Refik Şevket B. (Saruhan), Esat Ef. (Aydın), Vehbi B. (Niğde), Ahmet Ef. (Yozgad), Kâzım B. (Karesi), Hakkı B. Ergani, Şevket B. (Sinob), Dr. Fikret B. (Kozan), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Mazhar Müfit B. (Hakkâri), Hüseyin B. (Elâziz), Yasin B. (Oltu), İsmail Fazıl Pş. (Yozgad), Neşet B. (Kengiri), Sırrı B. (Ergani), Celâl B. (Trabzon), Abdullah Ef. (Bolu), Muhittin Baha B. (Bursa), Salâhattin B. (İstanbul), Hilmi B. (Ankara), Refik B. (Konya), Hasan Tahsin B. (Antalya), Ali Vefa B. (Antalya), Rıza Vamık B. (Sinob), Tahsin B. (Aydın), Haşim B. (Çorum), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Hasan Basri B. (Karesi), Âtîf B. (Bayazıt), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Haydar B. (Van), Necati B. (Bursa), Hamdi Namık B. (İzmit), Abdullah Ef. (Adana), Osman Nuri B. (Bursa), Ömer Lûtfi

B. (Amasya), Sabri B. (Kastamonu), Nusret Ef. (Erzurum), Mesut B. (Karahisarı Şarkı), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Yahya Galip B. (Kırşehir), Besim B. (Kastamonu), Halil B. (Ertuğrul), Dr. Fuad B. (Bolu), Esat B. (Lâzistan), Ziya B. (Kengiri), Abdullah Ef. (Adana), Mahmut Sait B. (Muş), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Mustafa Necati B. (Saruhan), İsmail Remzi B. (İsparta), Şeyh Fikri Ef. (Genç), Necip B. (Mardin), Rifat Ef. (Konya), Hulûsi Ef. (Kastamonu), Ziya Hürşit B. (Lâzistan), Mustafa (Vasfi B. (Tokad), Cevdet B. (Kırşehir), Yusuf İzzet Pş. (Bolu), Neşet B. (İstanbul), Salâhattin B. (Mersin), Şemsettin Ef. (Ankara, Ata B. (Niğde), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Mustafa B. (Diyarbakir), Ferit B. (Çorum), İsmail Safa B. (Mersin), Fuat B. (Çorum), İhsan B. (Cebelibereket), Avni B. (Saruhan), Nuri B. (Bolu), Fikri Faik B. (Genç), Osman B. (Lâzistan), Rasih Ef. (Antalya), Tevfik B. (Van), Sadık B. (Kırşehir), Sabit B. (Kayseri), Âlim Ef. (Kayseri), Operatör Emin B. (Bursa), Ruşen B. (Gümüşane), Ziya B. (Sivas), Rasim B. (Cebelibereket), Mazlûmî Baba Ef. (Denizli), Zamir B. (Adana), Rifat B. (Tokad), Emir Pş. (Sivas), Âtîf B. (Kayseri), Celâlettin Arif B. (Erzurum), İsmail B. (Erzurum), Sait B. (Kengiri), Dr. Abidin B. (Lâ-

zistan), Nâzım B. Tokad), Yusuf Ziya B. (Bitlis), (Hilmi B. (Ankara), Mahmut Celâl B. (Saruhan), Feyzi Ef. (Malatya), Celâl B. (Genç), Ragıp B. (Kütahya), Kâzım Hüsnü B. (Konya), Yusuf Ziya B. (Mersin), (Dersim), Emin B (Canik), Şeyh Seyfi Ef. (Kütahya), Derviş B. (Mardin), Abdülhak Tefik B. (Dersim).

(Kabul Etmiyenler)

Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Müfit Ef. (Kırşehir), Ragıp B. (Amasya), Hüseyin Avni B. (Kozan), Derviş Ef. (Bitlis), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Nebil Ef. (Karahisarı Sahip), Asım B. (Erzurum), Ali Rıza B. (Batum), Dr. Ali Haydar B. (Genç), Rifat B. (Kayseri), Mus-

tafa B. (Karahisarı Şarki), Mehmet Ef. (Adana), Feyyaz Âli B. (Yozgad), Hüseyin .Hüsnü Ef. (İstanbul), Osman B. (Kayseri), Hüsnü B. (Bitlis), Abdülgani B. (Muş), Rüstem B. (Oltu), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Mehmet Vehbi Ef (Konya), Âtîf Ef. (Ankara), Şakir B. (Ankara), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Hasan Ef. (Denizli), Dr. Suat B. (Kastamonu), Ali Ulvi B. (Burdur), Rıza B. (Yozgad), Musa Kâzım Ef. (Konya), Mehmet B. (Biga), Ömer Vehbi Ef. (Konya), Bahri B. (Yozgad), Dursun B. (Çorum), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Tufan B. (Hakkâri), Hafız Abdullah Ef. (İzmit).

(Müstenkifler)

Ömer Lûtfi B. (Saruhan).

